

PAAVON AIKA

SEPPÖ NIEMELÄ

PAAVON AIKA

Paavo Väyrynen on Suomen tunnetuimpia poliitikkoja. Silti on olemassa tuntematon Väyrynen. Hänen politiikkansa ydin on peittynyt miehen itsensä ympärillä käytävään keskusteluun.

Paavo Väyrynen tuli julkiseen elämään aatepoliitikkona. Sellaisena hän nopeasti nousi maan keskeisiin poliittisiin luottamustehtäviin.

Poliittisen uransa merkittävimmän työn hän tähän mennessä on tehnyt ulkopoliitikkona. Hän on toiminut kahden presidentin, Kekkonen ja Koiviston, luottomiehenä.

Kansainvälisesti tunnetuksi Paavo Väyrynen tuli suomalaisen Paasikiven-Kekkonen ulkopoliitikan aktiivisena uudistajana.

Onko Paavo Väyrynen ollut aikaansa edellä? Hän kirjoitti kasvupoliitikan kritiikin ja ohjelman vihreälle Suomelle jo kymmenen vuotta ennen nyt politiikassa toimivaa vihreää liikettä. Samoin Väyrynen on jo kauan puhunut ympäristökysymyksistä ja vasta tulevaisuudessa huomaamme asian elintärkeyden.

Mutta miksi mies on tunnetumpi kuin hänen sanomansa? Onko Väyrynen liian avoin? Onko hän liian aktiivinen ja keskusteleva? Pitäisikö Suomessa olla salamyhkäisempi?

Päätoimittaja Seppo Niemelän kirjan lähteenä ovat Väyrysen kirjat, kirjoitukset ja puheet sekä keskustelut hänen kanssaan. On aika paneutua Väyrysen poliittiseen ajatteluun hänen omista perusteistaan käsin.

Niemelän teksti Paavo Väyrysen ajattelusta antaa erinomaisen mahdollisuuden itsenäiselle kansalaisarviolle Paavon ajasta.

Seppo Niemelä

PAAVON AIKA

Suomalainen suunta ry

KANSI: JYRI TAIPALE

ISBN 951-99896-8-5

GUMMERUS OY KIRJAPAINO
JYVÄSKYLÄ 1988

Sisältö

Saatesanat	5
Kiistelty Väyrynen	7
Isäntävallasta kansalaisvaltaan	7
Apupuolue vai kolmas voima	9
SDP:n kekkosturhauma	11
Julkisuuden rakenne ja myytit	12
Mikä mies, mikä sanoma?	13
Paavon maisema ja aikakausi	15
Keminmaan kulttuurimaisemaa	16
Suuren muuton sukupolvi	18
Aatteen mies varttuu	21
Maailmankuva avartuu ja vapautuu	22
60-luvun aatevirityksiä	23
Keskustayhteistyö vakiintuu	25
Alueellisen aikapommin purku	26
Henkinen ihmiskuva	27
Paavo Väyrysen aatteellinen kaari	28
Luonnonmukainen tietoyhteiskunta	30
Kohti luonnonmukaisuutta	31
Maa on yhteinen kotimme	33
Väyrysen luonto-ohjelma	35
Suomalainen suunta	37
Taloudellisia johtopäätöksiä	39
Omalinjainen sisäpolitiikka	41
Henkinen itsenäisyys	42
Linjan sosiaalinen pohja	43
Johtava ulkopoliitikko	46
Uuden sukupolven reaaliulkopoliitikko	47
Jatkuvuuden vuosikymmen	49
Väyrysen ulkopoliitiikan linja	50
Kujanjuoksun päätepiste	52
Kolmen suuren suunnitelma	55
Tavoitteena vaalivoitto	56
Koivisto ja Väyrynen	58
Vaalivoitto ja hallitushäviö	61
Paavon aika	63

Saatesanat

Paavo Väyrynen on ollut lähes 20 vuoden ajan tasavallan puhutuimpia miehiä. Silti hänen yhteiskunnallinen ajattelunsa on jäänyt kiistelyn ja kohun varjoon.

Väyrynen on lähtökohdaltaan kansallinen poliitikko. Hänellä ei ole eurooppalaisten aatteiden antamaa tulkintataustaa. Tämä saa monen muuten myöntämielisenkin sanomaan, että Väyrysen ajattelun kokonaisuuteen on vaikea saada ote.

Seuraavat sivut pyrkivät olemaan avuksi juuri tässä. Kukaan Väyrysen ajattelun kehityksen hänen omaa taustaansa ja aikaansa vasten.

”Paavon aika” on ennen muuta aatekysymyksistä kiinnostuneen lehtimiehen raportti, ei kuitenkaan sanan vaatvimmassa mielessä. En asenoidu Paavo Väyryseen puolueettomasti.

Kohta kahdenkymmenen vuoden ajan olen seurannut hänen kehitystään ja uraansa milloin kauempaa, milloin lähempää. Olen samalla kokenut, että Väyrysessä toteutuu osa sukupolveni parhaita pyrintöjä.

Tämäntyyppisellä kirjalla on vaara tulla sivuutetuksi vähin äänin kiiltokuvana, joka on tehty presidentinvaalien tilaustyönä. Totta on, että en juuri arvostele kohdettani.

Voin puolustautua sanomalla, että siinä suhteessa minulla ei ole erityistä omaperäistä lisättävää. Perustelen kuitenkin otettani toisin. Pyrin tekemään Väyrysen ajattelun ymmärrettäväksi ajattelun omista perusteista käsin.

Toivon kirjoitukseni antavan lähtökohdan lukijan oma-kohtaiselle punninnalle ja vertailulle. Poliittisten johtajien kansalaisarvio on yksi kansanvallan kulmakivi.

Lähteenäni ovat Paavo Väyrysen kirjat, kirjoitukset ja tärkeimmät puheet. Tulkinta perustuu vuosien aikana saamaani käsitykseen.

Usea ajatuskulku on tuttu niille, jotka ovat seuranneet kirjoituksiani Lallissa ja Suomenmaassa. Pyydän tältä osin lukijalta kärsivällisyyttä.

Ensimmäisessä luvussa tulkitsen Paavo Väyryseen liittyvän kohun taustaa. Seuraavat luvut kuvaavat osin ajallisesti, osin aiheenmukaisesti Väyrysen kehitystä. Tarkemmin käsittelen luonnonmukaisen tietoyhteiskunnan, kansallisen

näkökulman ja Väyrysen ulkopoliitikkona.

En kertaakaan juurikaan konkreettisia poliittisia tapahtumia. Niiden osalta viitataan toimittaja Markku Laukkasen oivaltavaan teokseen "Kekkospuolueen kujanjuoksu". Poikkeuksena on ajanjakso kevästä 1986 keväeseen 1987, jonka seuran keskustajohdon näkökulmasta.

Vältän myös käytännönpoliittisten vaatimusten kirjaamista. Niihin voi perehtyä tutustumalla siihen laajaan ohjelmatyöhön, joka keskustaliikkeessä toteutui Väyrysen johdolla 1970-luvun puolivälistä eteenpäin yhteistyössä Seppo Kääriäisen kanssa.

Kiitän lämpimästi professori Jan-Magnus Janssonia ja päätoimittaja, aatehistorian dosentti Kari Hokkasta käsikirjoituksen lukemisesta ja tulkintojani koskevasta keskustelusta.

Hyvää tapaa seuraten toivon, että kirjaseni voisi olla kannustamassa yhteiskunnallista ja aatteellista pohdintaa.

Suomi on maa, joka on oleellisesti riippuvainen hyvästä politiikasta. Yritän todistaa, että sen tulisi olla myös itsenäistä, omatekoista, suomalaista politiikkaa.

Kruununhaassa katosyksynä 1987

Seppo Niemelä

Kiistelty Väyrynen

Missä asennossa tähdet olivatkin syyskuun toisena päivänä vuonna 1946, ne lupasivat poikkeuksellisen elämän Anna-Liisa ja Juho Eemeli Väyrysen vastasyntyneelle.

Parinkymmenen kasvuvuoden jälkeen nuori mies nousi valtakunnan puheenaiheeksi. Hän on syyttänyt keskustelua, kiistaa, kaunaa, kannatusta, ihastusta ja vihaa tavalla, josta on vain harvoja aiempia esimerkkejä.

Nyt 41-vuotiaana Paavo Matti Väyrynen on keskustan ehdokas tasavallan presidentin korkeaan tehtävään.

Ajoittain mielipidemyrsky vonkuu Väyrysen ympärillä niin rajuna, että se tuntuu kohtuuttomalta. Ehkä se kohtuutonta onkin Väyrysen läheisille.

Politiikan raaempi puoli tulee tutuksi lapsille, jotka joutuvat katsomaan isänsä kuvaa koulutien lankkumaalauksista: ”Mandela vapaaksi, Väyrynen vankilaan”. Eikä mulkosilmäinen piirros Tserno-Paavosta ole paljoa parempi.

Paavo Väyrynen ottaa ympärillään riehuvan kiistan tyyneesti. Asennetta voisi pitää umpikalloisena, ellei tunne sen taustaa.

”Ei se mitään, kun sen tietää”, sanoo kansanviisaus.

Väyrynen tietää, että hänen ympärillään suomalaisesta sielunelämästä purkautuu paineita, joiden pitääkin purkautua. Se on hänen osansa tiellä, jonka hän nuorena valitsi ja joka sitten valitsi hänet.

Väyrynen osuu monen murroksen ytimeen. Jäykän isäntävallan maa muuttuu julkisuuden sävyttämäksi kansalaisvallaksi. Urho Kekkosen elämäntyö loi kansakunnalle lujan elämänperustan, mutta jätti samalla jälkeensä jännitteitä.

Väyrysen henkilöön liittyvä keskustelu on merkki jostakin oleellisesta Suomen yhteiskuntaelämässä. Se on yksi syy, miksi sitä kannattaa tutkia. Väyrynen asettuu monen tärkeän kehityskulun maamerkiksi.

Isäntävallasta kansalaisvaltaan

Tutkijat sanovat, että Suomen keskustelukulttuuri on oma-laatuinen ja poikkeaa oikeastaan kaikista muista. Vain jois-

sakin Kanadan eskimoheimoissa on samoja piirteitä.

Ihmisten välisillä suhteilla on omat tyyppi- ja piirteensä. Itsetunnon heikkous ja varautuneisuus on kaikille tuttua. Yksi kotoisista perinteistämme odottaa myös johtajalta salaperäistä hiljaisuutta.

Politiikka havainnollistaa, miten puheoikeus kytkeytyy puhujan asemaan. Kannanotto ei ole perustelujen esittämistä, vaan merkki puhujan asemasta valtajärjestyksessä. Eri mielisyyttä koetaan loukkauksena. Keskustelu ja perustelu estyvät.

Erot näkyvät myös yksityiskohdissa. Ellei poliitikko USA:ssa heti vastaa kysymykseen, katsoja kokee hänen salaavan jotakin. Suomessa sama koetaan viisauden merkiksi.

Mitä korkeammalla olet, sitä vähemmän sinun tarvitsee sanoa; kova mies ei muuten paljoa puhu. Todella kova johtaja ei enää puhu mitään. Viittaus riittää.

On helppo jäljittää tämän tavan malli. Ökytalon isäntä istuu pöydän päässä ja väki reunoilla arvojärjestyksessä. Isännän sana on laki. Vain rengit hölisevät. Naapuri on metsän takana.

Lehtimieskään ei kysy, mitä poliitikko sanoo. Vain se kiinnostaa, pyrkiikö puhuja muuttamaan istuimensa lähemmäksi pöydän päätä. Poliitiikan teot ovat ennalta hyvin varmistettuja; kansalaisten tehtäväksi jää poliitikkojen mietteiden aprikoiminen.

Itse asiassa tilanne kuusi vuotta sitten havainnollisti hyvin yhtä puolta asetelmasta. Kansakunta seurasi henkeään pidätellen, selviääkö Mauno Koivisto lehtimiehistä ja kilpailijoistaan ilman, että hänen tarvitsee sanoa mitään. Hyvinhän hän selvisi; vain sosialismia laimentaneen herra Bernsteinin hahmo jäi hiljaisen linjan kauneusvirheeksi.

Varmasti tässä perinteessä on jotakin aidosti suomalaista ja säilyttämisen arvoista. Mietteliäs tyyneys on omalla tavallaan kaunista. Syvä ajatus asuu usein hiljaisuuden kuvassa.

Kuitenkin pääosa suomalaisen keskustelukulttuurin näistä piirteistä on tuomittu muuttamaan. Kun koulutustaso nousee, kun Suomi kansainvälistyy ja kun julkisuus ottaa paikkansa osana uutta kansanvaltaa, myös politiikan tekemisen tavan on pakko muuttua.

Suomi on vasta matkalla tasavallaksi.

Väyrynen ei ole koskaan istunut hyvin vanhaan perinteesseen. Hän toimii politiikassa kokonaan toisella otteella.

Väyrynen tekee mielellään aloitteita, perustelee näkemystään ja uskoo keskusteluun. Hän ilmaisee tavoitteensa ja panee itsensä peliin. Hän kaventaa ”arkojen” asioiden piiriä ja nostaa reippaasti esiin tärkeitä kysymyksiä. Hän on aina asettunut arkailematta ehdokkaaksi. Hän osaa voittaa ja hävitä.

Vielä Väyrysen tapainen henkilö on Suomessa outo lintu. Vanhasta perinteestä hän näyttää kiireiseltä, pyrkivältä, malttamattomalta, järjestyksenrikkojalta. Hän houkuttelee muut poliitikot loukaantumaan, mykkäkouluun ja pahan puhumiseen takanpäin.

Mutta kun Väyrysen tyyppiset poliitikot yleistyvät, he muuttavat Suomen keskustelevaksi kansalaisvallaksi. Asiat ratkaistaan puhumalla ja äänestämällä. Päätöksentekoon tulee tehoa ja linjakkuutta.

Jossakin hyvin tärkeässä mielessä Väyrynen ponnistelee kohti yhteiskunnan seuraavaa kehitysvaihetta, toimivaa kansanvaltaa ja tasavaltaa.

Tämä ei sinänsä ole odottamatonta; juuri Pohjanmaan perinteestä nousi aikanaan tasavaltataistelun päättävän puolustus.

Apupuolue vai kolmas voima

Poliittisen kulttuurimme murros on tärkeä väyryskiistelyn selittäjä, mutta ei ainoa. Syyt liittyvät myös Väyrysen asemaan keskustajohtajana. Poliittisen keskustan asema ja olemassaolo ovat tänään valinkauhassa.

Politiikan tulevaisuudenkuvasta kilpailee kaksi perusmallia: saamme joko kaksi suurta puoluetta tai kolme tasavahvaa ryhmittymää.

Edellisen mukaan keskusta murtuu palasiksi. Mylly jauhaa Suomeen suuroikeiston ja vasemmiston. Tätä voi sanoa myös vallitsevaksi oletukseksi. Se saa tukea joidenkin Euroopan maiden kehityksestä kypsässä teollisessa vaiheessa.

Niin oikeisto kuin vasemmistokin on varannut keskustalle oman osansa, johon ne pyrkivät sen painamaan.

Sosialidemokraatit odottavat keskustapuolueen olevan

tunnollinen maaseutuasioiden hoitokunta. Se puuttuu isoihin kysymyksiin vain kannattamalla SDP:n linjaa. Samantapainen odotus oli myös Ilkka Suomisen esikunnalla sen pohjustaessa ns. porvariyhteistyötä; keskusta sulautuisi pian suuroikeiston maaseutukäppyräksi.

Toinen poliittisen tulevaisuutemme malli on näkemys, jonka mukaan Suomeen muodostuu kolme tasavahvaa poliittista ryhmittymää. Sen taustana ovat osittain historialliset, osittain Suomen asemaan liittyvät tekijät, mutta myös jälkiteollisen yhteiskunnan sosiaalinen rakenne.

Tavoitteena on vasemmiston ja oikeiston kanssa tasavertainen keskusta. Se kykenee ottamaan itsenäisen — ja veto-
vuorollaan myös johtavan — paikkansa maan politiikassa. Tähän se tarvitsee ohjelman, joka vastaa uusien sosiaalisten ryhmien tarpeita ja ottaa vakavasti ihmiskunnan uudet ongelmat.

Itsenäinen keskusta on ollut yksi keskustajohtaja Väyrysen suurista haasteista.

Kaksi erilaista näkemystä keskustan roolista törmäsivät hallitustasolla yhteen koko 80-luvun ajan. Kehitys kohti yleispuoluetta ja keskustayhteistyötä oli keskustapuolueelle ydintavoite. SDP ei sitä koskaan hyväksynyt. Tuloksena olivat jatkuvat kiistat perheiden asemasta, teollistamisesta, aluepolitiikasta jne.

Keskustajohto oli vakuuttunut siitä, että SDP on jähmettynyt vanhentuneeseen ohjelmaan. Vuoden 1987 eduskuntavaalien tulos vahvisti näkemyksen.

SDP ei kuitenkaan usunut ajatteluaan. Se turvautui vanhaan menetelmäänsä. Kilpailija kukistetaan suuntaamalla armoton kampanja sen johtajan henkilöön.

SDP:n sanallinen tykitys vyöryi toistuvina hyökkäysaaltoina Paavo Väyryseen. Hänet pyrittiin tekemään poliittisesti kelvottomaksi. Kansanedustaja Arja Alho teki poliittisen kielenkäytön 80-luvun ennätyksen julistamalla Väyrysen ”täysin moraalittomaksi”.

Mitä pidemmälle kampanja eteni, sitä enemmän tuli mukaan pimeää ja vaikeasti tavoitettavaa ainesta.

SDP:n kekkosturhauma

SDP:n ja osittain koko 60-luvun kekkosvastaisen rintaman käytöstä hallitsee paljon enemmän kuin tiedetään Kekkosturhauma ja uuden Kekkoson pelko. Arvo Salon Vallan miehet ei ole satunnainen septe.

Tämän ymmärtämiseksi on hyvä palauttaa mieleen sodanjälkeinen poliittinen historia.

SDP ryhmittyi kerta toisensa jälkeen kaikin voimin hyökkäykseen Urho Kekkostosta vastaan. Aina hyökkäys törmäsi Kekkoseen. Ennen pitkää liikkeen oli pakko tunnustaa tosiasiat, siis Kekkoson ohjelma ja myös henkilö. Mutta tämä vaati veronsa.

Juuri tähän viittaavat arvostetut keskustaliikkeen veteraanit, joiden tuki on Väyrysellä henkisesti tärkeää. Einari Jaakkola Satakunnasta sanoo suoraan, että Väyrynen maksaa Kekkoson vekseliä.

Politiikassa tappio on aina henkisesti vaarallinen, mikä seikka sivumennen sanoen poliittisessa keskustassa on nyt hyvä tiedostaa.

Kun omat pyrkimykset tuntuvat oikeutetuilta, vastustajan koetaan voittaneen moraalittomin menetelmin. Sosialidemokraattien kekkoskuvassa edellinen presidentti on kovakouraisen kaverivallan diktaattori, jonka asema perustui ruoskivaan raippaan, pimeään rahaan ja armottomiin pelurintaitoihin.

Väyrynen herättää vanhan kekkosvastaisen rintaman silmissä aurakseen Kekkoson haamun. Yhdistelmä on väpättävän pelon aihe, mutta tekee samalla Väyrysestä tiedottoman koston ja hyvityksen välikappaleen.

Väyrysen lyöminen on omalaatuista sosialidemokraattista itsehoitoa, voidetta vanhaan haavaan. Ne jotka saunovat demarivallan ytimissä, tietävät, miten syvästä turhaumasta suhde Väyryseen nousee.

Väyrysen kannalta asetelma on kohtuuton. Hän tosin edustaa Suomen politiikassa monin tavoin sitä, mikä Kekkoson linjassa on kestävä ydintä. Mutta hän ei ole Kekkonen. Hänestä ei tule Kekkostoa.

Politiikan syvävirroissa elää paljon historiallista ainesta. Mielikuvien, tunteen ja vihan kenttänä se tarjoaa kasvualustan ennakkoluulojen uusintamiselle.

Väyrynen ei koe tätä pelkästään vasemmalta. Myös oikeiston ja keskustan suhde on yllättävän tunnejännitteinen, kuten kesä 1987 osoittaa.

Aikanaan nämäkin kaunat ja vihanpidot vaipuvat historiaan. Väyrynen voi oikeastaan vain odottaa, kunnes niiden voima on laantunut. Uudet sukupolvet perustavat maailmankuvansa kokonaan muihin tekijöihin.

Julkisuuden rakenne ja myytit

Kun asiat eivät mene poliitikon mielen mukaan, hänen ensimmäinen tyytymättömyytensä kohde on julkisuus. Säännönmukaisesti poliitikko tekee tässä asiallisen virheen. Sellaisia on myös Väyrysen henkilöhistoriassa.

Suomalainen julkisuus on kyllä kehittymätöntä ja epäitseenäistä. Se joutuu toimimaan ilman syvempää itseymmärrystä. Myös julkisuus on kiinni isäntävaltaisissa rakenteissa eikä ole löytänyt itsenäistä tehtäväänsä kansanvallassa.

Virheineenkin julkisuus on aika hyvä kuvastin. Se ei ehkä aina osaa kertoa missä palaa, mutta savua ei ole ilman tulta.

Yksi rakenteellinen tekijä tekee kuitenkin keskustapoliitikon aseman muita huonommaksi. Toimitusten sisäinen henki heijastaa ympäristöään. Väyrysen pulmana on, ettei hänen aatteellinen lähestymistapansa ole läsnäoleva tosiasiassa juuri siellä, missä suomalainen julkisuus syntyy.

Julkisuus saa sävyensä muutaman neliökilometrin alueella Helsingin ytimessä. Se saavuttaa sekunnin murto-osassa koko Suomen Sevettijärven sopukoita myöten.

Vanhassa keskusteluperinteessä riippuva julkisuus latautuu täyteen sinänsä tervettä arvostelun pyrkimystä. Väyrysestä tulee toimittajalle helppo saalis, tietyllä tavoin pahan poliitikon perikuva.

Jos toimittaja käy kokoomuksen tai SDP:n johtomiehen kimppuun, hän saa kovakouraisen palautteen ympäristöstään. Väyrysen arvostelusta tuleva palaute jää tukahtuneena kiukkuna maakuntiin.

Tämän vääristymän Väyrynen vielä kestäisi. Vakavampi on viestinnän kaupallistumisen muodostama uhka.

Markkinoilla hyvin myyvällä sanomalla on omat vaatimuksensa. Siinä pitää olla myyttistä, tarunomaista ainesta

ja sisäinen jännite. Poliittisessa jutussa perusjännitteeksi tarjoutuu itsestään ikivanha sankarin ja konnan, hyvän ja pahan vastakohta, lännenfilmin perusmyytti.

Vanha ohje kehottaa hankkimaan ystävät läheltä ja viholliset kaukaa; julkisuusnäytelmässä Väyrynen saa kätellyssä konnan osan. Etelän viestimet ovat täynnä tämän teeman muunnelmia.

Selkeimmin sen perusmuoto oli taannoin Uuden Suomen etusivulla. Taiteilija kuvasi mustanpuhuvan Väyrysen murjaanien kuninkaaksi.

Toinen kaupallisen viestinnän herättämä myyttiaines liittyy vanhaan maalaisen mielikuvaan. Alunperin se heijasti yläluokan, myöhemmin kaupunkilaisten ylemmyydentuntoa.

Monista muunnelmista yksi on Kalle Tappinen, tyhmän-ovela touho, jonka moralistinen paatos repeää heti tilaisuuden tullen pyyteen houkutukseen. Tappisen törmäilyt ovat paremmille piireille makea naurun aihe.

Tämäntapaisten mielikuvien tulituksessa Väyrynen on vailla puolustusta. Voi ennustaa, että ne luovat myös presidentinvaaleihin oman sävynsä. Väyrysen yksi vastakeino on saada riittävän suuri kosketuspinta suomalaisiin niin, että nämä voivat itse päätellä asiat julkisuusmuurin lävitse.

Mikä mies, mikä sanoma?

Väyrysen herättämien kiistelyjen syytä on etsitty myös Väyrysestä itsestään. Lähestymistapa ei ole täysin perusteeton. Väyrysellä on ominaisuuksia, jotka tekevät hänestä poikkeuksellisen henkilöahmon maan politiikassa.

Jos eläisimme vanhassa Kreikassa, sen sielutiede luokitaisi Väyrysen koleerikoksi. Se merkitsee miestä, jossa leimallista on tahto ja toiminta.

Kuten jokaisessa luonnetyypissä, myös tässä on omat etunsa ja omat haittansa.

Väyrysen työkyky on uskomaton. Hän omaksuu asiat nopeasti ja paneutuu niihin yksityiskohtaisesti. Hän kykenee erottelemaan jyvät akanoista, oleellisen epäoleellisesta. Usein hän on muodostanut kannan jo silloin, kun muut vasta rämpivät aineistossa. Kantaansa hän puolustaa joh-

donmukaisesti, joskus jääräpäisesti.

Nämä ominaisuudet tekisivät Väyrysestä hyvän yritysjohtajan. Poliitikassa vallitsee kuitenkin sameampi tyyli.

Onnettomuuksia tulee, kun vaikkapa melankoolikko Sorsa kohtaa koleerikko Väyrysen tilanteessa, johon sisältyy ristiriitoja. Keskustajohtaja ei ole vielä päässyt kunnon käsittelyvauhtiin, kun herkkähipiäinen sosialistijohtaja nököttää jo loukkaantuneena nurkassaan.

Väyrynen on tuulisen paikan poliitikko. Tietyllä tavalla hän on kova; höveliksi jeesmieheksi hänestä ei ole. Mutta mitä me lopulta odotamme niiltä, joiden käsiin me annamme Suomen asiat?

Kiistelyn valitettava seuraus on, että se peittää alleen Paavo Matti Väyrysen aatteellisen linjan ja poliittiset tavoitteet. Se kiinnittää huomion mieheen, ei hänen politiikkaansa.

Väyrysen syrjäyttäminen ei vienyt sivuun vain miestä. Se muuttaa Suomen suunnan.

Punamusta Suomi poikkeaa oleellisesti keskustapolitiikan pyrkimyksistä. Vaikka politiikka henkilöityy, se ei vähennä politiikan linjan merkitystä ihmisille ja elämälle Suomessa.

Paavon maisema ja aikakausi

Paavo Väyrynen on joskus arvostellut Holkerin hallituksen ministereitä sanomalla, että he seisovat etelärannikkolla ”kasvot Eurooppaan ja selkä Suomeen päin”. Keskustapoliitikkojen yksi etu onkin siinä, että heillä on tavallisesti paljon parempi tuntuma Suomen kokonaisuuteen kuin kilpailijoillaan.

Paavo Väyrynen on tästä hyvä esimerkki. Hän on asunut puolet elämästään Keminkaalla ja puolet Helsingissä. Jatkuvaa matkustamista luo elävän kosketuksen maakuntien Suomeen ja tuntuman sen voimavaroihin.

Tämä pitää yllä halua rakentaa sisäisesti luja, kriisivarma ja tasapainoinen Suomi, joka huolehtii kaikista alueistaan ja voimavaroistaan.

Kun simolaissyntyinen agrologi Eemeli Väyrynen etsi pulkkilalaisyntyiselle vaimolleen Anna-Liisalle ja perheelle asuinpaikkaa sodan jälkeen, hän tuskin olisi voinut valita parempaa kuin Kemijokisuun rantatöyrään. Paavo Matti sai juurtua keskelle Suomen oloissa vanhaa kulttuurialuetta.

Suomen pisimpänä jokena Kemijoki saa alkunsa Lapin koskemattomista erämaista. Kauimmat purot lähtevät Korvatunturilta. Kemihaara, Värriöjoki, Tenniöjoki, Luiro, Kitinen, Raudanjoki ja Ounasjoki yhdistävät vetensä mahtavaksi kymeksi.

Kemijoen suuhun oli kasvanut merkittävä kauppapaikka jo 1300-luvulla. Seurakunta valmistelea toimintansa 660-vuotisjuhlaa.

Rantaviiva etsiyty merelle; maa kohoaa metrin sadassa vuodessa. Keskiaikainen elämän ja sivistyksen kehto — nykyinen Keminka — on jo yli kymmenen kilometrin päässä merestä. Osittain Isohaaran voimalaitos on palauttanut sen, mitä maannousema vei. Paavon kotimaisemaa leimaa järveksi laajentunut joen patoallas.

Agrologi Väyrynen potkaisu moottoripyöränsä käyntiin ja lähti neuvontatyöhön. Joenrannan kotitalalle alkoi sivutyönä nousta kauppapuutarha, joka sittemmin vei Eemelin ja perheen kokonaan.

Maa oli viljavaa ”kuin Ameriikassa”, vaikka pohjoinen

luonto vaati puutarhurilta omat niksinsä. Vieressä oleva Kemi turvasi markkinat. Tuotteita meni myös muualle Lappiin.

Keminmaan kulttuurimaisemaa

Suomi on uudisasukkaiden maa. Historian muistomerkit ovat vähäisemmät kuin muualla Euroopassa. Osittain tämä kuvaa kansan pienuutta; vasta autonomian alussa suomalaisten lukumäärä ylitti miljoonan rajan. Harvoilla on onni syntyä alueelle, jossa historia on läsnä.

Paavon kotimaisema kantaa käsinkosketeltavaa viestiä vuosisatojen takaa. Luonnonkivistä rakennettu arkkitehtuuriltaan keskiaikainen kirkko on niistä jyhkein. Se kertoo alueen merkityksestä keskiajan viimeisinä ja uuden ajan ensimmäisinä vuosisatoina.

Pyhän Mikaelin kirkko oli koko Kemin Lapin emäkirkko, kauimpina vaikutusalueinaan Inarin ja Kuusamon erämaat.

Kirkko on tullut tunnetuksi Nikolaus Rungiuksesta, jo luterilaisesta 1600-luvun alun kirkkoherrasta. Hänen muumioitunut olemuksensa uhmaa edelleen aikaa. Vuosisadat sen on katsottu kuvaavan hengen miehen hurskautta ja voimaa.

Vanhan kirkon piha muistuttaa suomalaisesta hengenhistoriasta. Snellmanin suku on pystyttänyt muistomerkin kantaisälleen Hansille. Saman suvun vesa oli aikanaan Johan Vilhelm; hänen elämäntyönsä lasi henkisen perustan suomalaisuuden synnylle kansallisuutena.

Vähemmän juhlallinen ei ole uuden kirkon historia. Se on muisto itsensä Aleksanteri I:n Suomen matkasta, joka ulottui suuriruhtinaskunnan länsikolkkaan. Keisari lahjoitti valtion varoista kemiläisille uuden kirkon.

Osin lahjoitus perustui keisarin arvonantoon Kemin silloista kirkkoherraa, kontrahtirovasti, tohtori ja ritari Mattias Castrenia kohtaan.

Arkkitehtikään ei ollut vähäisempi kuin Johan Carl Ludvig Engel. Sama mies rakensi Helsingille sen arvokkaan ytimen senaatintorin ympärille. Suuri ja juhlava pyhättö valmistui vuonna 1827. Keisari sai 59 133 ruplan 55 kopeekan laskun.

Oleellisesti myöhempi rakennus Keminmaan kulttuurihistoriassa on komea nuorisoseurantalo. Se kuvaa tämän merkittävän, Suomessa syntyneen ja sanan varsinaisessa mielessä omaehtoisen sivistysliikkeen voimaa.

Santeri Alkio jätti henkensä myös nuorisoseuraliikkeen. Sen tehtävänä hän piti J. V. Snellmanin sivistysohjelman johtamista kansannuorisoon. Laihialaisesta peräkamarista kajahti kerta toisensa jälkeen maailmalle Pyrkijä. Lehti terotti ihmisessä piilevien kykyjen esiinostamista itsekasvatuksen avulla. Nuorisoseura kannusti myös ajattelun ja sen itsenäisyyden kehittämiseen.

Alkiolla oli napakka perustelu lehtensä nimelle. Kun maassa oli jo yksi Vartija ja yksi Valvoja, piti olla myös Pyrkijä, jota toiset voivat valvoa ja vartioida.

Alkio tuli vaikutuksensa kautta Väyrystä vastaan, kun nuorisoseurasta tuli hänen toinen kotinsa aina armeija-aikaan. Nuorisoseura oli aikansa taidekasvatusta parhaimmillaan. Erityisesti näytelmät kehittivät ilmaisua ja toiminnallisuutta.

Näinsaadut kosketukset kulttuurin ja hengen maailmaan täydensivät sitä, minkä kenties koulu jätti vajaaksi.

Väyrynen kävi näet koulunsa vastaperustetussa yksityisessä oppikoulussa, jonka käyntiinlähtö oli vaikeaa. Rehtorin ponnistukset eivät riittäneet korvaamaan puutetta, jonka usein vaihtuva ja osin epäpätevä opettajakunta jätti. Kuvaavaa on, että ensimmäisestä vuosikerrasta kukaan ei yltänyt ylioppilaaksi ja toisestakin vain noin puolet, mukana Paavo Väyrynen.

Tätä taustaa vasten yleisarvosana laudatur ja yhdeksän puolen keskiarvo puhuvat selkeää kieltä nuoren miehen lahjakkuudesta.

Abiturienttiluokan kronikoitsija kirjoitti Paavo Väyrysestä sanat, jotka eri muodoissa on varmasti kirjattu sadoille luokansa aktivisteille: ”Ennen kuin huomaattekaan, on presidentti tämän maan.”

Politiikka Väyrynen ei kuitenkaan harrastanut vielä teini-aikana.

Väyrysen oma kehitys noudatti sananmukaisesti Alkion ohjelmaa, jossa varoitettiin aikaisesta poliittisesta sitoutumisesta. Ihmisen pitää ensin itsenäistyä ja saada monipuolisia vaikutteita. Vasta oman ajattelun varttumisen myötä tulee sitoutumisen aika.

Politiikka oli Keminmaan nuorukaisella vielä vuosien päässä. Hänen päivänsä täytti työ isä-Eemelin vihannesviljelmällä, koulu, nuorisoseura ja sen näytelmät ja kirjasto. Paavo oli myös varhaista TV-sukupolvea siksi, että Ruotsin televisio näkyi Keminmaalla. Sen vieressä vietetty aika tuntuu edelleen Väyrysen ruotsintaidossa.

Tämä ympäristö on varmasti ollut paras mahdollinen keskustajohtajan kasvutausta. Se on keskellä vanhaa kulttuurialuetta, jossa historia muuttuu tunnoksi sukupolvien ketjusta. Se on maaseudun ja kaupungin välissä; viljelysseutu välittömässä kaupungin tuntumassa. Se on elävän yhdistys- ja nuorisotoiminnan aluetta, joka jättää tunnun ihmisen elämän ja kehitystarpeiden moninaisuudesta. Lyhyen matkan takana on raja, toinen kieli ja kulttuuri.

Oma merkityksensä on myös kodin yrittäjäympäristöllä. Väyrysen nuoruus sijoittuu aikaan, jossa maatalous muuttui elämänmuodosta rahatalouden yritykseksi. Vihannesviljelmällä tämä kehitys oli selvä ja nopea. Kun Väyrynen poliitikkona raivaa tietä yrittämiselle, hän tietää mistä puhuu.

Suuren muuton sukupolvi

Yhteiskunta havainnollistaa yhden puolensa, jos sitä tarkastelee sukupolvien mukaan. Karkeasti voi erottaa kolme pääryhmää: sodankäyneen sukupolven, sotien jälkeiset suuret ikäluokat ja heidän lapsensa.

Sodan käynyt sukupolvi syntyi pääosin maata viljelevään, mutta nopeasti teollistuvaan Suomeen. Se sai omaehtoisen kokemuksen puutteesta. Sukupolven kovalle työpanokselle rakentuu Suomen nykyinen vauraus.

Ikäluokka joutui myös kokemaan sodan ja rintaman rujan raa'at koettelemukset. Sodan yksilö- ja perhekohtainen hinta oli suuri, mutta ponnistuksella oli toivottu tulos. Suomi pysyi miehittämättömänä maana, yhtenä Euroopan harvoista.

Sukupolvi palasi sodasta pelloille, metsiin ja tehtaisiin. Vaurioiden ja puutteen keskellä ponnisteleva Suomi oli täynnä elämänuskoa, mitä heijasti talonpoikais- ja työläiskodit täyttävä lapsijoukko.

Syntyivät sodanjälkeiset suuret ikäluokat, joilla yksin

määrällisen painonsa vuoksi on ollut koko yhteiskunnalle leimaa-antava vaikutus.

Suuret ikäluokat radikalisoivat nuoruuden hurmassaan 60-luvulla koko yhteiskunnan. Nyt nelikymppisinä nämä ihmiset miettivät syvällisiä. Ennen pitkää saamme varautua siihen, että ikäryhmä vanhetessaan kuristaa koko maan omaan konservatiivisuuteensa.

Rinnan suurten ikäluokkien kasvun kanssa Suomi muuttui koulutusyhteiskunnaksi.

Koneiden ja kemian tehostama maatalous tuottaa ravinnon kansakunnalle kuudesosalla aiemmasta työvoimatarpeesta. Teollisuus kykeni edelleen tarjoamaan työtä ja on vasta 80-luvulla joutunut oman rakennemuutoksensa kouriin. Palveluammatit kasvoivat ripeästi ja ovat jo nyt määrällisesti suurin yhteiskunnan ryhmistä. Tietotyön osuus kasvaa.

Sodanjälkeistä sukupolvea voi nimittää myös suuren muuton sukupolveksi. Se sai jättää tutun kylä- tai teollisuusmiljöönsä ja harpata pikapikaa rakennettuihin Suomen tai Ruotsin suurten kaupunkien lähiöihin. Perinteen äkillinen katkos ja tyhjä juurettomuuden tunne olivat monen arkipäivää.

Perheen merkitys ihmisen lähiyhteisönä kasvoi moninkertaiseksi. Samalla perhe-elämä joutui monien rakenteellisten ja kulttuuristen tekijöiden vuoksi erittäin koviille.

Vuoden 1966 vasemmiston vaalivoitto avasi portit rujovalle rakennemuutokselle. Sen monista arkkitehdeistä näkyvin oli valtiovarainministeri Mauno Koivisto. Suomi teki rakennemuutoksen Euroopan ennätyksen, minkä hintaa me maksamme edelleen.

Alueellinen kehitys muuttui kurimukseksi, jonka vasta 70-luvun keskustapolitiikka oikaisi.

Paavo Väyrynen on suuren ikäluokan ensimmäistä aaltoa. Nuori ylioppilas etsiytyy Helsinkiin opiskelemaan. Hän kokeilee, avautuisivatko Teknillisen Korkeakoulun portit. Paavo läpäisee pääsykokeet, mutta jättää insinööriin uran. Hän ryhtyy opiskelemaan yhteiskuntaa Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa.

Vasta nyt on Väyrysen yhteiskunnallisen heräämisen aika. Osakunta ja opinnot tekivät hänestä aluepolitiikon.

Nuori aluepolitiikko liittyy Keskustapuolueen jäseneksi 1967. Puolue on muutama vuosi aikaisemmin jättänyt pe-

rinteisen nimensä maalaisliiton kehittyäkseen yhteiskunnan muutoksen myötä yleispuolueeksi. Hänen tehtäväkseen tulee keskustapolitiikan perinteen kehittäminen niin, että se vastaa hänen sukupolvensa mukana mullistuvan yhteiskunnan uusiin tarpeisiin ja toiveisiin.

Sodan käyneen ja sodan jälkeisen sukupolven — isien ja poikien, äitien ja tytärten — suhde on monitahoinen. Toisaalta siinä on paljon kaunista yhteistoimintaa, mutta myös erimielisyyttä. Sukupolvenvaihdos on aina vaikea tapahtuma. Vanha polvi kokee nuoret tunkeilijoina, nuori taas vanhat kehityksen esteenä. Tämä rytmikka on aina myös osa politiikan voimakenttää.

Suurten ikäluokkien lapsina on jo kasvanut uusi sukupolvi. Sille Paavo Väyrynen on isän ikäinen.

Sukupolven kasvuolot poikkeavat kaikista edeltäjistä emmekä vielä tiedä, mitä siitä tulee. Se on kasvanut lähiöiden kerrostaloissa ja taajamien rivi- tai erillistaloissa. Sen hoito on ollut vanhemmille ongelma. Osittain se on saanut lapsena kokea vanhempiensa ihmissuhdevaikeudet.

Uuden sukupolven tärkeä kasvattaja on ollut televisio, joka on välittänyt sen tajuntaan myös englantia puhuvan maailman viihdeteollisuuden myyntituotteet. Sen koulua leimaa huippuunsa trimmattu opetusteknologia.

Koulu näyttää myös tehostavan uuden sukupolven jakoa tietoyhteiskunnan menestyjiin ja putoajiin. Jako A- ja B-ihmisiin saattaa olla yhtä paha kuin 1800-luvun jako tilallisiin ja tilattomiin.

Sukupolvi on piinallisen tietoinen uhkista, jotka leimavat sen tulevaisuutta. Se näkee painajaisunta työttömyydestä ja kelvottomaksi saastuneesta maailmasta. Osittain ahdistus johtaa todellisuuspakoon.

Utta sukupolvea pidetään politiikkaa vieroksuvana ja itsekkäitä arvoja korostavana. Ainakin osittain tämä on näköharha.

Tutkimusten mukaan enemmistö uudesta sukupolvesta seuraa tarkkaan poliittisia tapahtumia. Myös Paavo Väyrysen tukijoukkojen innokkaimmat jäsenet ovat nuoria. He lyövät leimansa myös Väyrysen tukena oleviin valitsijamiesehdokkaisiin.

Aatteen mies varttuu

Keskustaliike odottaa johtajiltaan aatteellista painavuutta. Taustana on Santeri Alkion henkinen esimerkki. Johannes Virolaisen ura rakentui sille ajatusperustalle, jonka hän kirjasi "Maaseutuhenkiseen elämänkatsomukseen".

Myös Paavo Väyrynen saa poliitikonhahmoonsa jo varhaisessa vaiheessa aatteellisen johtajan leiman.

Asian käsittelyssä tarvitaan kaksi varausta. Yhteiskunnallinen teoretisointi on ollut Suomessa korosteisen marksilaisista. Varsinkin suurista ikäluokista vasemmisto sai lujan, joskin lyhyeksi jääneen otteen.

Silti marksilaisuus antaa tavallaan mallin siitä, miltä aatteen pitäisi näyttää. Se taas käyttää hyväkseen kielellisesti loistokasta ja vaikeatajuista eurooppalaisen vasemmiston älyllistä perinnettä.

Tähän verrattuna Väyrysen aatepolitiikka tuntuu karulta ja arkiselta. Lukija kysyy, voiko aatteesta todella ymmärtää joka sanan.

Loistokkuudestaan huolimatta marksilaisviritteinen teoria ei kykene kuvaamaan yhteiskuntaa Suomessa todenmukaisesti. Se on voimatonta. Niinpä vasemmiston aatteilla ja sen käytännön politiikalla ei ole paljoakaan yhtymäkohtia.

Keskusta-ajattelun etu on siinä, että se toimii Suomessa hyvin. Poliitiikan kieli kuvaa todenmukaisesti yhteiskuntaa. Ajattelu on myös sanan varsinaisessa mielessä omatekoista, Suomessa itse tehtyä.

Juuri henkinen itsenäisyys selittää, miksi keskustanäkemyks on noussut aina tärkeäksi, kun maa on johdettu kriiseistä. Tarvitsee vain viitata tasavaltalaiseen hallitusmuotoon, kansan eheyttämiseen ja Suomen johtamiseen turvallisesti toisen maailmansodan jättämästä tilanteesta.

Myös toinen asia täytyy ottaa huomioon, kun tarkastelee Väyrysen aatekehitystä. Asioiden oikea tila on, että ihminen muodostaa poliittisen ajattelunsa ennen kun hän vakavasti astuu yhteiskunnalliseen elämään. Juurevan ja itsenäisen ajattelun kehittäminen on pitkä ja työteliäs ponnistelu.

Tämä jäi haaveeksi suurten ikäluokkien ihmisille. He tempautuivat nuorina pienen maan vallankäytön keskus-

paikoille. Väyrynen on yksi esimerkki tästä.

Väyrynen on joutunut käymään läpi oman kehityksensä ja muodostamaan aatteellisen linjansa samanaikaisesti vaativien poliittisten tehtävien kanssa. Sillä on omat haittansa.

Väyrynen on tästä itsekin hyvin tietoinen. Hän joutui liian nuorena ”miesten töihin” tilanteeseen, jossa häneltä odotettiin kohtuuttoman paljon.

Maailmankuva avartuu ja vapautuu

Maailmankuva muuttui 60-luvulla perusuontoisesti. Nuori sukupolvi oli ensimmäinen, jossa yksilöt kokivat itsensä koko maapallon asukkaiksi. Se oppi tuntemaan vastuuta kolmannen maailman nälästä ja kaukaisten sotien kärsimyksistä.

Samalla suurten ikäluokkien sukupolvi tunsu yhteisvastuuta: tasa-arvo ja kansanvalta olivat itsestäänselviä perusarvoja.

Normikahleitaan katkova nuoriso halusi lisäksi mahdollisimman paljon kaikenlaista vapautta. Leena Larjanko kuvaa nuorta elämää lennokkaasti vuoden 1986 Kutkassa otsikolla ”Rietas, raivokas ja viaton”.

Vanhassa huvilassa Kulosaarella pidettiin maineikkaita juhlia. Paikalla oli julkkiksia, jotka ihailivat vapaata elämänmuotoa. ”Muistan kun Paavo Väyrynen yritti kerran mukaan, mutta mies pantiin kylmästi ulos. Hän oli pukeutunut väärin ja puhui tyhmiä”, Larjanko kirjoittaa.

Silti maailmankuvan avartuminen oli koko nuoren sukupolven — myös maalaistaustaisen — yhteistä kokemusta.

Ajan myötä radikaalisuus sai vasemmistolaisen leiman. Tiedostaminen eteni vasemmalle yhä luokkakantaisempiin muotoihin.

Maaseudulta opiskelemaan tullut nuoriso joutui vaativaan aatteelliseen haasteeseen: omaksuako uusia radikaaleja eurooppalaisia virtauksia vai kehittääkö perittyä aatepohjaa itse vastaamaan ajan tarpeisiin? Tässä puristuksessa syntyi 60-luvun lopulla keskustalaisen opiskelijaliikkeen uusi aalto. Se oli myös Paavo Väyrysen ensimmäinen poliittinen koti ja kasvattaja.

Poliittisen toiminnan arvostus oli korkeimmillaan. Opis-

kelijapiireissä väiteltiin ankarasti, mikä tunnetusti on parasta mahdollista oman maailmankuvan harjaantumista. Valtiotieteen opiskelijoiden kokouksissa Väyrynen käyttää ensimmäiset poliittiset puheenvuoronsa.

Opinnot sujuvat nopeasti. Vasta-avioitunut mies saa ensimmäisen toimensa Keskustan opiskelijaliiton pääsihteerinä vuonna 1969. Yhtä lyhyen aikaa hän ehtii olla TV-toimittaja.

Mies asettuu ehdolle eduskuntaan Lapista. Ensimmäinen Väyrykselle tyypillisistä puhekierröksistä vie hänet 150 tilaisuuteen ja tuo autoon 15 000 Lapin kilometriä. Hän puhuu aluepolitiikkaa.

”Eihän se Vilimin Pekka ole tuosta mithän puhunu”, tuumaavat lappilaiset. Heistä 6016 lähettää 23-vuotiaan nuoren miehen eduskuntaan. Täyte-ehdokas sai suurimman äänimäärän.

Vasemmiston puolueissa oli jo silloin lukuisia nuoria poliitikkoja. Väyryksestä keskustapuolue sai kaipaamansa nuoren näkyvän hahmon. Vanhat vallankäyttäjät tarttuivat nuoreen lupaukseen hanakasti. Oman liikkeensä nuorisolle hän oli heti itseoikeutettu johtaja, johon panostettiin suuria toiveita.

60-luvun aatevirityksiä

Jälkikäteen katsoen Paavo Väyryksen aatepohja piirtyy aika tarkkarajaisena esiin 60–70-lukujen taitteessa. Aatekehityksellä on neljä päälähdettä.

Osa keskustan alkiolaisista teemoista tulee uudelleen ajankohtaiseksi. Keskustayhteistyö Suomessa ja Pohjolassa tuo tärkeitä aatekosketuksia ja tarjoaa keskustelutilaisuuksia. Henkinen paini vasemmiston kanssa kirkastaa omaa näkemystä. Ihmiskunnan uudet ongelmat nousevat esiin ja vaativat uudelleenarviota, aluksi haparoiden.

Urho Kekkosen mittava henkilöahhmo leimaa 70-lukua tavalla, jota mikään aatekehitys ei voi sivuuttaa.

Väyrynen tiivistää itse asiassa erinomaisesti perusasiat kirjaansa ”Köyhän asialla” vuonna 1971. Aihepiiri toistuu lukemattomissa puheissa, kirjoituksissa ja kannanotoissa. Useat myöhemmistä keskeisistä teemoista ja 70-luvun ohjelmien perusteista ovat jo ituna esillä.

60-luvun nuorison tärkeimmät aatteet — kansanvaltaisuus, tasa-arvoisuus ja yhteisvastuu — istuivat säröittä maalaisliitto-keskustapuolueen poliittiseen perinteeseen.

Maalaisliitto oli edustanut talonpoikaiselle vapaudelle perustuvaa kansanvallan linjaa. Sille rakentui puolueen panos valtiomuototaistelussa. Juuri taistelu tasavallan puolesta nosti maalaisliiton suureksi puolueeksi ja keskeiseen valtiolliseen asemaan. Tämä on tärkeä osa liikkeen sisäistä perinnettä.

Eettisesti perusteltu tasa-arvoisuus taas oli maalaisliiton vuosina tärkein peruste, kun puolue ajoi maaseudun tasa-arvoista kehittämistä. ”Älä unohda köyhän asiaa”, kuului velvoittava Alkion testamentti. Ponnistuksia todella tarvittiin, kun vaikkapa eläke- ja sosiaalipolitiikassa pyrittiin tekemään maaseudun ihmisille oikeutta.

Oman pohjansa tälle luo myös sosiaalihistoria; maalaisliiton vahvoilla alueilla sosiaaliset erot ovat aina olleet pie-
net Etelä-Suomeen verrattuna.

Odotuksen mukaisesti nuoren kansanedustajan esikoisteoksen tärkeimmät teemat ovat kansanvalta ja tasa-arvo: ”Vain tasa-arvoinen yhteiskunta voi olla todella kansanvaltainen, vain tasa-arvoisessa yhteiskunnassa on kaikilla ihmisillä mahdollisuus toteuttaa omaa persoonallisuuttaan.”

Kolmas nuorison keskeisteema oli kansainvälistyminen ja vastuu. Sen myös nuorisoliike omaksui ja tässä selvästi laajensi aiempaa ahtaan kansallista painotusta. Näkökulma on mukana myös Köyhän asiassa: uuden ulkopolitiikan ”vaatimusten taustalla on nuorten herkkää mieltä loukkaava karu todellisuus: nälkä, puute, sodat ja riisto. Pahinta lienee sittenkin paatunut välinpitämättömyys näiden ihmiskunnan kipeimpien ongelmien edessä”.

Silti näkökulma oli jo vuonna 1971 alisteinen maan etujen valvomiselle realistisen koulukunnan ankaraan tyyliin. ”Suomen ulkopolitiikan ensisijainen ja ylivoimaisesti tärkein tehtävä on Suomen kansan etujen turvaaminen.”

Sanat ennakoivat myös hänen linjaansa ulkoministerinä aina 80-luvun keskivaiheille asti, jolloin hän selvästi laajensi ulkopolitiikan tärkeiden asioiden piiriä.

Yleismaailmallinen vastuuntunne jätti silti selvät jälkensä Väyryseen. Ulkoministerinä hän utterasti ponnisteli kehitysavun nostamiseksi. Väyrysen aikana luotiin Suomen kehitysmaapolitiikka. Avun määrä nostettiin 0,16 prosen-

tista 0,57 prosenttiin BKT:stä.

Köyhän asialla todistaa, miten huolellisesti Väyrynen oli omaksunut ulkopoliittikkamme keskeiset opit jo kansanedustajakautensa ensi askelmilla. Tämä oli tietysti luonnollista Urho Kekkosen puolueessa, jonka nuorisoliikkeessä ulkopoliitikalle oli totuttu panemaan selkeä paino.

Keskustapoliitikon kuvaan kuuluu, että ulkopoliitikassa ei tehdä virheitä.

Keskustayhteistyö vakiintuu

Keskustayhteistyöstä tuli Väyrysen sukupolvelle itsestään-selvä poliittisen toiminnan lähtökohta.

Puoluejohtajat Jan-Magnus Jansson, Mikko Juva ja Johannes Virolainen alkoivat 20 vuotta sitten kaukokatseisen keskustayhteistyön. Se johti nopeasti myös nuorisotasolla tiiviiseen aatteelliseen kanssakäymiseen.

Yhteistyössä kehkeytyi se keskustaliberaali ajattelutapa, joka hieman eri muodoissaan kuvaa hyvin tämän päivän Ruotsalaista kansanpuoluetta, Liberaalista kansanpuoluetta ja Keskustapuoluetta. RKP:n kanssa keskustapuolueella oli tärkeitä yhteisiä päämääriä myös alue- ja maaseutupoliitikassa.

Kun 70-luvun aatehistoria joskus kirjoitetaan, havaitaan keskustayhteistyön merkitys myös keskustapuolueen sisäiselle kehitykselle tärkeäksi. Yhteisten kysymysten pohdinta tuotti aineksia, joita yleispuolueeksi kehittyvä entinen maalaisliitto kipeästi kaipasi.

Keskustan yhteistyö ja poliittisen kentän nelijako olivat myös Väyrykselle selviä lähtökohtia Köyhän asialla -kirjassa, vaikkakaan hän ei siinä erittele tarkemmin poliittisen keskustan sisäisiä virtauksia.

Samoin aatteellisia virikkeitä antoi tiivis yhteistyö erityisesti Ruotsin ja Norjan keskustapuolueiden kanssa. Toistuvasti koskeutuksissa pohdittiin hajautuksen, ympäristön ja yhteisyyden aihepiirejä.

Pohjoismaisen keskustapolitiikan kieli kuuluu vaatimuksesta, jonka mukaan kansanvalta edellyttää vallan ja päätöksenteon hajauttamista. Desentralismin teemaa Väyrynen kehittää Köyhän asialla -kirjassa käytännön mallein.

Alueellisen aikapommin purku

Keskusta-ajattelu poikkeisi tuona aikana kaikista muista siinä, että huolenpidon piiriin kuuluivat kehitysmaiden ohella kehitysalueet. Nuoriso kävi ajatuksellisesti purkamaan kehitystä, jota Urho Kekkonen luonnehti vuonna 1970 alueelliseksi aikapommiksi.

Samat riistomekanismit oli helppo havaita maan sisällä ja maailmanlaajuisesti. Toiset alueet ovat supistumiskierroksessa, toiset taas ruuhkautuvat. Vastustajakasi nousee ”koivistolais-linnamolainen talouspolitiikka”. Se on numeroiden valossa kaunista, mutta johtaa käytännössä lisääntyvään pahoinvointiin kehitysalueilla ja ruuhka-alueilla.

Väyrynen joutuu tekemään tiliä taloudellisen kasvun kanssa aluepoliittisesta näkökulmasta. Juuri talouden kasvua käytettiin armottomasti toteutun aluepolitiikan perusteluna.

Väyrysen oma kanta oli, että taloudellista kasvua on punnittava rinnan tasa-arvoisuuden, kansanvaltaisten oikeuksien, terveen elinympäristön sekä henkisen ja aineellisen turvallisuuden kanssa.

Elinympäristön saastuminen on jo vuonna 1971 mukana todisteluketjussa. Johtopäätös on, että kansantulolaskelma ei ole riittävä mittari yhteiskuntapolitiikan onnistumisesta.

Aluepoliittinen erittely johtaa kiistelyyn vaatimukseen siitä, että yhteiskunnan on suunnitelmallisesti päästävä määräämään alueellisesta kehityksestään. Tämä periaate on vastakkain markkinavoimien täyden vapauden kanssa. Kysymys on edelleen ajankohtainen.

Sosialismin paine pakotti nuoret keskustapoliitikot myös talousjärjestelmää koskeviin pohdintoihin. ”Köyhän asia” tuo peruskatsomukset esiin korostamalla suomalaista puitetalousjärjestelmää. Se välttää sosialismin ja kapitalismin pahimmat virheet, erityisesti keskittymisen.

Poliittinen valta vaikuttaa talouteen ennen muuta puitteita säätelemällä. Väyrynen torjuu linjallisesti talouden toimintojen siirtämisen valtion hoidettavaksi.

Sosialismin virheenä Väyrynen pitää tehottomuutta. Jos taloudellinen valta liittyy kiinteästi valtion hallinto- ja suunnittelujärjestelmään, paisuu hallintokoneisto raskas-

soutuiseksi.

Kapitalismissa taas poliittinen valta on taloudelliselle vallalle alisteinen. Se ei kykene turvaamaan ihmisten kansanvaltaisia oikeuksia.

Näitä linjanvetoja Väyrysellä on tuskin tarvetta tänäänkään korjata, vaikka hän ehkä uskoo suunnitteluun nyt vähemmän kuin 20 vuotta sitten.

Henkinen ihmiskuva

Yhteiskunnan arvopäämäärien punninta edellyttää taustakseen ihmiskäsitystä, joka tavallaan virittää myös poliittisen aatteen. Myös tämä asia oli ajankohtainen siksi, että marksismin kanssa käytiin perusasioista henkistä kamppailua.

Marksismin suuri idea oli havaita se, miten keskeisesti ihmisen tietoisuus määräytyy hänen yhteiskunnallisesta asemastaan. Tulkinta vietiin 60-luvulla pitkälle. Se johti kaiken pahan syiden paikallistamiseen yhteiskuntaan ja sen rakenteisiin.

Eräät psykiatrit ovat jopa nähneet tässä yrityksen heijastaa sisäiset ristiriidat itsestä yhteiskuntaan ja ratkoa ne siten jossakin kaukana.

Keskusta nosti esiin vastalauseen. Se korosti ihmisen suhteellista vapautta. Tämä oli myös nuoren Väyrysen kanta: aatteen lähtökohta oli ”ihmisen henkistä olemusta ja tarpeita korostava ihmiskäsitys”.

Väyrynen oli vakuuttunut siitä, että ihminen on ”itsenäisesti tahtoa muodostava, tunteva ja rakastava olento”. Silti hän hyväksyi, että ihmisen elämänkaari — koti, koulu ja työ — vaikuttaa mielipiteisiin ja asenteisiin.

Ihmisen henkinen itsenäisyys liittyi kansanvallan perusteluun. Itsenäisesti ajattelevan ja tahtovan ihmisen tulee — perusluonteeltaan yhteisvastuullisena — saada toteuttaa tavoitteitaan kansanvaltaisen hallintojärjestelmän avulla.

Henkistä olemusta korostava ihmiskäsitys sai tukea alkiolaisesta sivistysperinteestä. Siinä ihmisyyden — joksi sana humaniteetti käännettiin — kehitystarve oli kaiken valtiollisen ja yhteiskunnallisen uudistamisen pohja.

Ajattelu palaa suoraan J. V. Snellmanin ja snellmanikkojen sivistyskäsitykseen ja koko suomalaisuusliikkeen henkiin perintöön.

Kyseessä on tärkeä periaatteellinen lähtökohta. Useimmiten materialismi tarkoittaa käsitystä, joka nostaa aineelliset tarpeet ja taloudellisen kasvun ensisijaiseksi, tavallaan kynnyskysymykseksi. Taloudellisen kasvun mukana syntyvät edellytykset sille, että ihmisen henkisyys ja sosiaalisuus pääsevät pulppuamaan koko olemuksensa rikkaudessa.

Kokemus kuitenkin osoittaa, että näin ei käy. Aineellinen puute kyllä johtaa henkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Toisaalta suurikaan yltäkylläisyys ei välttämättä automaattisesti tuota henkis-kulttuurisia tai ihmissuhdearvoja.

Aineellinen, sosiaalinen ja henkinen puoli ihmisessä ja yhteiskunnassa tarvitsevat kukin oman huomionsa. Yhteiskuntapolitiikassa tämä johtaa perhe-, kulttuuri-, koulu- ja sosiaalipoliittisiin painotuksiin.

Vaikka toimielias talous on välttämätön, taloudellinen kasvu ei yksin riitä yhteiskunnan arvopäämääräksi. Luonnon-, sosiaalinen ja kulttuuriympäristö on rakennettava ihmisyyden kannalta suotuisaksi.

Paavo Väyrysen aatteellinen kaari

Edellä on kuvattu nuoren kansanedustajan ja pääministerin sihteerin Paavo Väyrysen poliittisen maailmankatsomuksen perustaa. Kaksi seuraavaa vuosikymmentä on syventänyt sitä, mutta tuonut myös uusia kerroksia ja johtopäätöksiä.

Väyrynen tuli eduskuntaan aluepoliittikkona ja kotiseudun puolestapuhujana. Hänen muu ajattelunsa kertasi 60-luvun lopun tasa-arvo- ja kansanvaltateemoja. Ajattelun kiteytymä on kirjanen "Köyhän asialla" vuonna 1971.

Nuori kansanedustaja perehtyi maalaisliitto-keskustapuolueen perinteeseen; Santeri Alkioon kohdistui uusi kiinnostus mm. Risto Volasen virittämän keskustelun pohjalta.

70-luvun alussa koettiin ekologisen ajattelun ensimmäinen vaihe. Väyrynen imi sen itseensä. Hänestä tuli rakenne- ja kasvupolitiikan kriitikko. Vaikutteet ovat selviä kirjassa "On muutoksen aika" vuodelta 1974.

Aatteelliselle kehitykselle tärkeitä kosketuksia antoivat kansallinen ja pohjoismainen keskustayhteistyö.

Varapuheenjohtajana Väyrynen vastasi keskustapuol-

luen ohjelmallisesta kehityksestä tärkeän 70-luvun ajan. Hän johti sen ohjelman luomista, jota hän on voinut puheenjohtajana ja valtioneuvoston jäsenenä toteuttaa.

Samaan aikaan Väyrynen imeytyi vallankäyttöön. Hän joutui opettelemaan koko yhteiskuntakoneen toiminnan, mutta myös politiikan laajat asiakysymykset. Tämä ajanjakso antoi nuorelle poliitikolle kullannarvoisen tilaisuuden käydä Urho Kekkosen koulua.

Näinä vuosina aatteellinen Väyrynen väistyi taustalle. Muutoksen ajan unelmat ja konkreettinen poliittinen todellisuus eivät vielä jäsentyneet kokonaisuudeksi. Väyrynen kadotti myös suuren osan intomielisten tuesta.

Osittain syynä oli pettymys politiikkaan. Siltä oli odotettu liikaa ja väärää asioita. Nuori puoluejohtaja joutui myös hoitamaan äärimmäisen vaikeita poliittisia tilanteita. Kekkosen ajan vallankäytön rakenteet luhistuivat vanhuuttaan keskustapolitiikan ympäriltä.

Oman oppialansa tarjosi ulkopoliittikka, jonka valmistelusta Väyrynen on vastannut lähes kymmenen vuoden ajan presidenttien Urho Kekkosen ja Mauno Koiviston alaisena. Hän ei tunnetusti ole ehtinyt juurikaan tehdä ”oikeata” työtä, mutta yhden asian hän osaa. Väyrysen ammatti on ulkopoliitikko.

Aatteellisesti ja poliittisesti kypsä Väyrynen alkaa piirtyä esiin 80-luvulla, hänen oman elämänsä kolmikymmenluvulla. Hänen toimintansa puoluejohtajana ennen vuoden 1987 vaaleja on ohjelmallisesti kaunis kokonaisuus, vaikkakin se peittyi poliittisen valtataistelun kummallisuuksien alle.

Vuoden 1988 presidentinvaalit käy ajatuksellisesti vahva, Suomen politiikan läpikotaisin tunteva ja henkisesti mistään riippumaton mies.

Luonnonmukainen tietoyhteiskunta

Vuonna 1983 Paavo Väyrynen kirjoitti Helsingin Sanomiin alakerta-artikkelin luonnonmukaisesta tietoyhteiskunnasta. Kirjoitus syntyi presidentti Mauno Koiviston Yhdysvaltain vierailun lentomatkoilla. Sanapari luonnonmukainen tietoyhteiskunta tiivistää Väyrysen tärkeimmät tulevaisuutta koskevat tavoitteet.

Luonnonmukainen tietoyhteiskunta perustuu kolmeen jalustaan. On samanaikaisesti vahvistettava yhteiskunnan luonnontaloudellista perustaa, toteutettava voimakas hajautus ja siirryttävä hallitusti tietoyhteiskunnan teknologiaan. Tavoitteet tukevat toisiaan.

Teknologian uusi sukupolvi antaa Väyrysen arvion mukaan mahdollisuuden palauttaa osan niistä maaseutuyhteiskunnan myönteisistä piirteistä, jotka teollistaminen on hävittänyt.

Väyrynen arvioi, että luonnonmukainen tietoyhteiskunta on myös taloudellisesti vahva. Omavarainen, uudistuviin luonnonvaroihin nojaava talous on turvallinen ulkoisia häiriöitä vastaan.

Kirjoitukseen tiivistynyt ajattelutapa pohjustaa Väyrysen 80-luvun toimintaa. Sen juuret palautuvat kuitenkin edellisen vuosikymmenen alkuun.

Väyrynen lähti kursailematta muuttamaan omaa puoluettaan 70-luvun alussa. Taustana oli nuoren polven toiminnallinen kärsimättömyys: koettiin että puolueen politiikan valmistelu ei ollut kunnossa. Puolueen katsottiin myös hylänneen peruslinjansa ja antautuneen sosialidemokraattisen ajatteluun.

Kampanjaan liittyi kuulu kirja "On muutoksen aika" vuodelta 1974. Juhlavasta nimestään huolimatta se pääasiassa kehitteli jo edellä todettuja rakennepoliittisia perusteita.

Väyrynen oli paneutunut historiaan. Tämä antoi laajempaa näkökulmaa arvostelulle. Kohteena oli SDP:n "teknokraattinen" kasvupolitiikka. Tulilinjalla olivat Pekka Kuusi, Jussi Linnamo ja — Mauno Koivisto.

On helppo arvata keskeinen taustasy: pohjoisen kansanedustaja etsii oman alueensa ja sen ihmisten järkevää puolustusta.

Yksi Väyrysen teesi väittää, että keskustapolitiikka on tunnistanut vihollisen väärin. Se keskittyi vainuamaan kansanrintamahallituksissa sosialismia. Tosiasiassa SDP:n johdolla toteutui raju kapitalistinen keskittämispolitiikka.

Väyrynen jatkaa kirjassa myös periaatepohdiskeluja. Hän vertailee eri puolueiden talous- ja valtiojärjestelmiä. Yhteiskuntaa hän tarkastelee entistä selkeämmin desentralistisesta näkökulmasta.

Kirjassa ovat nupullaan eräät tulevaisuuden kannalta tärkeät ja luonnonmukaista tietoyhteiskuntaa pohjustavat ajatukset. Väyrynen sanoo, että teollisia kasvuyhteiskuntia "on alettu tiedemiespiireissä yhä ankarammin arvostella sekä luonnontalouden että ihmisyyden kannalta katsoen". Hän huomauttaa, että arvostelu lähtee suuressa määrin samoista aineksista kuin keskusta-aate.

Väyrynen kuvaa, miten yltäkylläisyyttä luvanneista tulevaisuuden kuvista on siirrytty kipeään tietoisuuteen maapallon luonnonvarojen rajallisuudesta ja luonnon tasapainon herkkyydestä. Tuleville sukupolville on valmistumassa niukkuuden ja katastrofien maailmaa.

Euroopassa kasvaa tietoisuus rajun teollistamisen ja kaupungistamisen ihmisyyttä tuhoavasta vaikutuksesta. Se ei löydy myönteistä purkautumistietä päätöksentekoon. Sellaiseksi Väyrynen tarjoaa Suomessa keskustapolitiikkaa.

Kohti luonnonmukaisuutta

Sitten 60-luvun lopun kääntyi teollisen yhteiskunnan kääntöpuoli muutamassa vuodessa esiin. Edistysusko muuttui osin epätoivoksi. Teollisen kehityksen vaatimat luonnonvarat näyttivät kohta loppuvan. Samaan aikaan merkit luonnon tuhoutumisesta olivat jo nähtävissä.

Maailma siis matkasi kohti hiljaista kevättä, jossa linnut eivät laula eivätkä puut viheriöi. Ensimmäinen öljykriisi tuntui vain antavan peloille sinetin.

Väyrynen omaksui uudet tiedot perinpohjaisesti. Hän johti ohjelmatoimikuntaa, joka tuntien ajan kuuli asiantuntijoinaan tohtoreita Pertti Seiskari ja Kyösti Pulliainen.

Tuloksena oli ensimmäinen ekologisesta näkökulmasta kirjoitettu poliittinen ohjelma. Nuoren Keskustan Liitto hyväksyi laajan julistuksen "Vihreämpään yhteiskuntaan".

Juuri tämä perustelu näkyy edellä lainatuissa "Muutoksen ajan" väitteissä. Ne ilmaisevat henkisen valmiuden suunnanmuutokselle ja tarjoavat keskustaliikettä muutoksen kanavaksi.

Asia ei kuitenkaan ollut niin yksinkertainen kuin miltä se näytti. Tässäkin pätee, että ongelmaan heräämisestä on vielä pitkä matka toteutuskelpoiseen poliittiseen ohjelmaan.

Väyrysellä oli tietysti tarjota yksi selkeä vastaus, joka on edelleen pätevä. Se oli myös englantilaisten ekologien pää-tavoite kirjassa "Vielä voimme pelastua". Desentralisoitu, hajautettu yhteiskunta on keskitettyä luontoystävällisempi.

Professori Pentti Malaskan ajatelma istui hyvään maahan. Sen mukaan kaupungin tuhoutuminen ei merkitse mitään peruuttamatonta. Maaseudun tuhoutuminen tuhoaa myös ihmisen.

Tuona aikana alkoi myös monimuotoinen luonnonsuojelu. Maatalousministeriö oli jo ennen ympäristöministeriötä muodostanut luonnonsuojelualueita Suomeen enemmän kuin missään mihinkään vertailukelpoiseen maahan. Vesien suojelu aloitettiin ja siinä saatiin suhteellisen nopeasti myös tuloksia.

Mutta Väyryselle tuli myös vaikeuksia, jotka monen vihreän silmissä siirsivät hänet luonnon vihollisten leiriin. Keskeisenä ministerinä hän oli sidottu taloudellisen kasvun politiikkaan, jossa ei ollut sijaa vihreille ajatuksille.

Väyryselle tämä merkitsi neuvottomuutta, joka esti aloitteellisen toiminnan. Henkinen pattitilanne näkyy hyvin esimerkiksi hänen Keskustan lehtimiesten juhlakirjaan kirjoittamastaan artikkelista vuodelta 1979. Nuoren puoluejohtajan ensiaskeleet vuonna 1980 eivät olleet sen innostavampia. Myös kannattajissa heräsi pettymystä.

Tosin on muistettava, ettei kukaan muukaan meillä tai muualla kyennyt luomaan realistista toimenpideohjelmää, jonka olisi ollut määrä johtaa luonnontaloudellisesti ja inhimillisesti kestävään yhteiskuntaan.

Luonnon tilasta koettu pelko kasvoi, mutta ajautui samalla sivuraiteille. Moni luontointoilija katsoi, että koko ongelmasta päästään kun laajat kehitysalueet jätetään rais-

**Paavo Väyrynen,
presidenttiehdokas**

Paavo Matti Väyrynen nousi Suomen poliittiseen elämään suurten ikäluokkien aallonharjalla.

Nyt, 41-vuotiaana, hän on kokenut poliitikko ja luotettava ulkopoliitikko.

Presidentinvaaleissa suomalaisilla on tilaisuus keskustella kansakunnan peruskysymyksistä.

Tässä keskustelussa Paavo Väyrynen on mukana punnituilla näkemyksillään Suomen suunnasta.

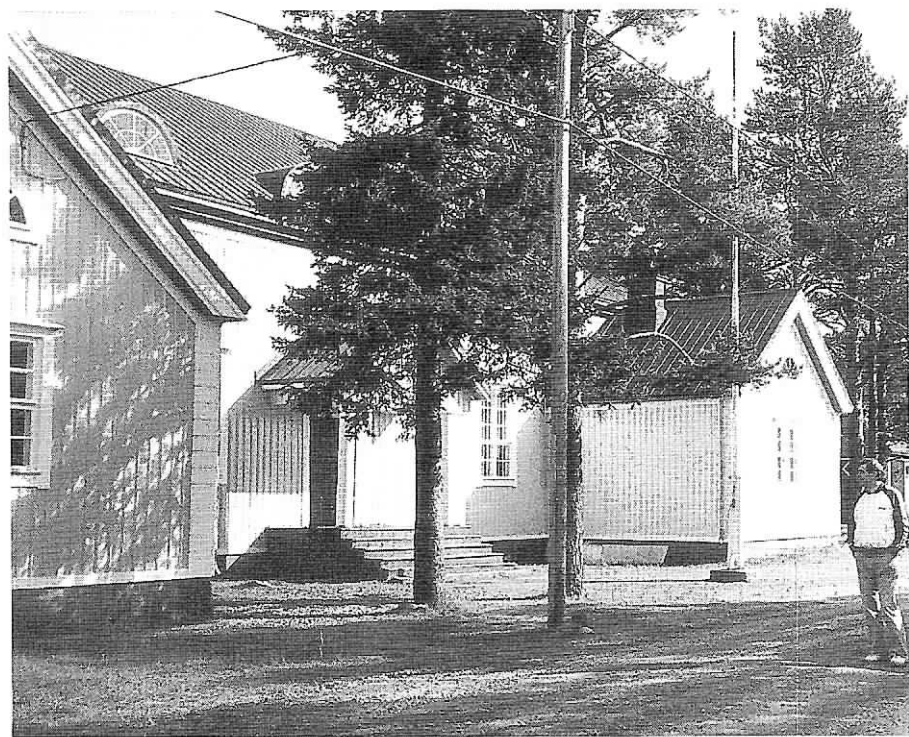
Kotimaisema

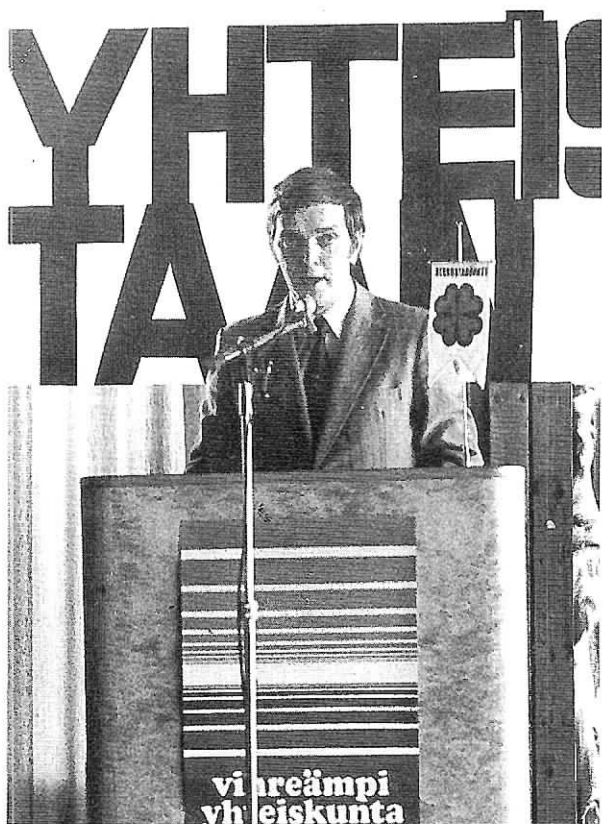
Paavo Väyrysen juuret ovat yhdellä Suomen vanhoista kulttuurialueista. Kemijoen suuhun kasvoi jo keskiajalla Lapin keskus.

Agrologi Eemeli Väyrynen vei poikansa maatalousnäyttelyyn 1954. Alakuvassa Pyhän Mikaelin kirkko keski- ja uuden ajan taitteesta.

Vilkas Paavo-poika istuu ekaluokan luokkakuvassa eturivissä. Alla kuva Keminjaan nuorisoseurasta, joka oli Paavon toinen koti armeija-ajan asti.

Kiistelty Väyrynen

Paavo Väyrynen on aina tehnyt rohkeasti aloitteita, osallistunut keskusteluun ja pannut itsensä peliin.

Vuonna 1973 hyväksyttiin Ellivuorella ensimmäinen vihreä ohjelma. Turussa 1980 Väyrynen valittiin keskustapuolueen puheenjohtajaksi.

Johannes Virolaisen ja Paavo Väyrysen välit ovat pysyneet esimerkillisinä. – Äänestetään ja pulinat pois, on Virolaisen oppi kansanvaltasta Suomessa.

Väyrynen herättää kannatusta ja vastustusta. Pasilan aseman graffiti-maalari on nähnyt Väyrynessä Tserno-Paavon. Pahimpienkin kiistojen aikana perhe on ollut Väyrykselle tärkeä tyyssija. Vuoden 1981 kuvassa Lotta, Paavo, Taneli, Vuokko ja Tiina Väyrynen.

Perheelle riittää, että isä on julkisuudessa. Vuokko ja lapset tukevat isän ponnistuksia taustalta.

Ulkopoliitikko

Paavo Väyrynen oli ulkoministerinä tärkeän vuosikymmenen, tehtävässä jossa hän viihtyi hyvin. Ulkopoliitikkaa leimasi jatkuvuus, mutta myös avautuminen moniin uusiin asioihin.

Paavo Väyrysen johtama ulkoministeriö toimi hyvin. Ministeri itse oppi tuntemaan ulkopoliitiikan johtavat nimet.

Yläkuvassa Neuvostoliiton ulkomi-

nisteri Eduard Shevardnadze. Tapauksissa on mukana tunnettu Suomen tuntija, nyt ETY-asioita hoitava diplomaatti Juri Derjabin (Väyrysen takana).

Alakuvassa Yhdysvaltain ulkoministeri George Shultz ja suurlähettiläs Keith Nyborg keskustelussa ulkoministeri Väyrysen kanssa.

*Saksan Liittotasavallan
ulkoministeri Hans-
Dietrich Genscher on
tunnettu liberaalijohta-
ja, jonka kanssa Väyry-
nen voi puhua myös
aatteellisista asioista.*

*Väyrysen ulkominis-
teriaikana luotiin Suo-
men kehitysyhteistyöpo-
liittikka. Toimittaja Eila
Tolonen haastattelee
Keniassa vierailevaa
Väyrystä vuonna 1986.*

Keskustelemaan kansanvaltaan

Paavo Väyrysestä tuli keskustan presidenttiehdokas Lappeenrannassa kesällä 1986 (kuva). Vaalityö käynnistyi Oulun suurykokouksessa syksyllä 1987.

Väyrynen uskoo, että Suomessa ollaan siirtymässä entistä keskustelemaan kansanvaltaan. Poliitikkojen tehtävänä on alustaa kansalaisten keskustelua tärkeistä kysymyksistä.

Presidenttiehdokas ehtii tavata lähes kahdessa sadassa vaalitulaisuudessa kymmeniä tuhansia suomalaisia. Hän pyrkii siihen, että jokainen halukas voi keskustella ehdokkaan

kanssa mieltään askarruttavista yhteisistä asioista.

Väyrynen on tunnontarkasti noudattanut toivomustaan siitä, että vaalitaistelu olisi herrasmiesmäinen.

Ehdokkaan työn tärkein päämäärä on keskustelu Suomen suunnasta. Väyrynen nostaa esiin kysymyksen Suomen itsenäisyyden ehdoista. Hän pohtii luonnonmukaista tietoyhteiskuntaa ja vaatii kansainvälistä ympäristönsuojelua. Väyrynen kamppailee ihmisten ja alueiden tasa-arvoisuuden puolesta.

kioksi. Vaatimukset haukkasivat palan kehitysalueiden jo muutenkin kapeata leipää. Paikalliset asukkaat eivät voineet tätä ymmärtää. Keskustapuolueen oli yksinkertaisesti pakko puolustaa tässä järjen ääntä.

Toinen sivuraidekeskustelu käytiin ympäristöministeriöstä. Väyrynen halusi tehokkaasti luonnonsuojeluun keskittyvän ministeriön. Muut — myös kokoomus — halusivat mammuttiministeriön, joka hoitaa laajan kentän asunnoista yhteiskuntasuunnitteluun.

Väyrynen pelkäsi, että itse luonnonsuojelu jää muiden kysymysten varjoon. Hän pelkäsi myös, että luonnonsuojelun varjolla pyritään ensi töiksi toteuttamaan vanha sosialistinen unelma viimeistä piirtoa myöten suunnitellusta maasta, joka on muutaman virkamiehen punapeukalon alla.

Väyrynen hävisi tämän kiistan. Ehkä häntä kuitenkin vähän lohduttaa se, että hän oli asiallisesti oikeassa.

Maa on yhteinen kotimme

70-luvun loppu ja 80-luvun alku muuttivat ekologista uhkakuvaa. Tuhon ennusteet tulivat huomattavan läheisiksi, kun herkimmiksi saastumisen mittareiksi nousivat Euroopan metsät.

Myös Suomen metsissä alettiin havaita vaurioita. Näköpiiriin tuli aika, jolloin havumetsät ovat kuolleet, suuri osa järivistä on vailla elämää ja happamoituminen irrottaa maaperän raskasmetallit kiertoon. Silloin ympäristö on jo ihmiselle hengenvaarallinen, luonnonsuojelualueillakin.

Samaan aikaan teknologian ja teollisen tuotannon kehitys sai perusteellisesti uuden suunnan. Mikroprosessori alkoi muuttaa maailmaa. Se teki mahdolliseksi tiedonkäsittely- ja säätöjärjestelmät, jotka tehostivat tuotantoa ja samalla pienensivät energian, raaka-aineiden ja ihmistyön tarvetta.

Teknologian kehitys korjasi teollisen järjestelmän sisällä osan sen aiheuttamista ympäristöongelmista.

Luonnonvarojen saatavuus ja niiden korvattavuus osoitautuivat ensimmäisiä Rooman klubin raportteja paremmiksi. Samalla materiaalitekniikka eteni harppauksin kohti uusia, lujia metalleja. Ennen pitkää biotekniikka näyttää korvaavan valtaosan moniongelmaisesta kemian teollisuu-

desta.

Ylipäätään tiedon merkitys kasvaa ja tietotyön ammatit työllistävät. Saastuttava ja energiaa tuhlaava savupiipputeollisuus on joutunut samanlaiseen rakennemuutokseen kuin maatalous pariakymmentä vuotta aikaisemmin.

Väyrynen otti myönteisesti vastaan uuden tekniikan näköalat heti 80-luvun alussa. On luotava valmiudet uuden tekniikan omaksumiseen ja hallintaan.

Näistä aineksista syntyi luonnonmukainen tietoyhteiskunta.

On toisaalta kehitettävä ja vauhditettava teollisuuden muutosta kohti vähän saastuttavia, energiaa säästäviä ja suomalaisten tietopanosta hyödyntäviä menetelmiä. Yhteiskunnan on turvattava, että yritysten uudistumiselle välttämätön pääoma on saatavissa. Tässä mielessä Väyrynen oli rakennemuutosmiesten ykkösmies jo 80-luvun alussa.

Toisaalta on tiukasti huolehdittava siitä, että se ohut humuskerros, jonka elinvoimasta ja terveydestä ihminen on peruuttamattomasti riippuvainen, saa mahdollisimman hyvän suojan ja hoidon. Nykyinen riisto- ja alistussuhde on muutettava yhteistoimintasuhteeksi luonnon kanssa.

Tämän ohjelman Väyrynen esittää selkeästi myös artikkelissaan Heräävä maa samannimisessä kirjassa 1986. Siinä hän näkee, että muutoksen on oltava vielä syvällisempi. ”Samalla on pyrittävä suuntaamaan ihmisten mielenkiinto tavara- ja kulutuskulttuurista henkisen kasvun suuntaan.” Yhdessä kehitysyhteistyön kanssa näistä muodostuu eloonjäämisohjelma.

Väyrynen ei vaadi luonnon säilyttämistä ihmiskäden koskemattomana haaskiona. Uudistavia luonnonvaroja on hoidettava ja hyödynnettävä ylisukupolvisesta näkökulmasta kestävin menetelmin. Sellainen on esimerkiksi pien-tila.

Jokainen päivä luontoon pääsee kasautuvasti vaikuttavia päästöjä tonnikaupalla. Kansallisin toimin voidaan tehdä jotakin, mutta itse perusongelma on kansainvälinen. Saasteet kulkevat yli rajojen. Yksittäisesti toteutetut ankarat normit heikentävät missä tahansa maassa kohtalokkaasti kansantalouden kilpailukykyä.

Väyrysen johtopäätöksenä oli se, että ympäristönsuojelu täytyy ottaa keskeiseksi kansainvälisen politiikan asiakysymykseksi. Tämän näkemyksen juurruttaminen Suomen ul-

kopoliitiikkaan on ollut yksi Väyrysen merkittävimmistä tehtävistä.

Väyrysen luonto-ohjelma

Väyrynen asettaa "Kansallisissa kysymyksissä" 1981 tavoitteeksi, että aineellinen tuotanto tulee rakentaa "luonnontaloudellisesti kestäväälle perustalle". Tällaista muutosta tarvitaan teollisuusmaissa. Vain se voi olla tavoittelemisen arvoinen malli kehitysmaille.

Väyrysen toistaiseksi tärkeimmät luonnon suojelua koskevat aloitteet ja toimet ovat ulkopoliittisia. Syy on ilmeinen: ulkoministeri pyrki huolehtimaan ennen muuta oman ministeriönsä toimialasta.

Ekologiset kysymykset tulevat Suomen YK-puheiden asialistalle Urho Kekkosen presidenttikauden viimeisinä vuosina.

Yksi poliittisen keskustan ulkopoliittisen aktiivisuuden kentistä on Mini-ETYK, Euroopan keskusta-, liberaali- ja talonpoikaispuolueiden ajoittain toistuva kokous. Se suosittaa ekologisten kysymysten käsittelemistä ETY-kokouksissa.

Suomi ottaakin ekologiset kysymykset myös ETY-asialistalle. Tavoitteeksi tulee mm. asiantuntijoiden ja hallitusten yhteiskokous, joka auttaisi hallituksia tiedostamaan ympäristön vakavan tilan.

Väyrysen aloitteesta Pohjoismaiden ulkoministerikokous alkaa säännöllisesti koordinoida maiden yhteisiä näkemyksiä ympäristöpolitiikassa.

Väyrysen kevättalvella 1987 Bonnissa pitämä puhe on yksi pisimmälle menneistä kansainvälisen tason linjapuheista. Oma mielenkiintonsa on paikalla, jossa Väyrynen halusi tavoitteensa esittää. Kuulijoina oli joukko Länsi-Saksan talouselämän johtajia.

Väyrynen kuvasi ensin luonnon tuhoutumisen kuvan: ympäristökatastrofit, metsäkuolemat, kasvihuoneilmaston jne. Karu pohjustus nostaa esiin kysymyksen siitä, miten inhimillinen kulttuuri saadaan ohjautumaan luonnontaloudellisesti kestäväan suuntaan?

Ellei ekonomia sopeudu ekologiaan, ympäristö muuttuu ihmiselle elinkelvottomaksi. Pitkällä tähtäyksellä sopusoin-

tu ekologian kanssa on myös ekonomisesti edullista.

Väyrynen toteaa edelleen, että eri maiden kansallisin toimin on saatu aikaan suhteellisen tehokkaita järjestelmiä paikallisten ympäristöhaittojen estämiseen. Silti tämä ei riitä: saasteet kulkeutuvat yli rajojen ja maapallon ekosysteemi muuttuu.

Väyrysen johtopäätös on erästä Saksan liittotasavallan ulkoministeri Hans-Dietrich Genscherin sanontaa lainaten ”maailmanlaajuinen sisäpolitiikka”; ympäristönsuojelussa tulee toimia ikään kuin kaikki olisivat saman maan kansalaisia. Tässä kysymyksessä maa on yhteinen kotimaamme.

Tavoitteena on tehokas kansainvälinen, maailmanlaajuinen ympäristöpolitiikka, joka määrää kaikille teollisuusmaille samat ankarat ympäristönormit.

Väyrynen luonnehtii jo toteutettua tämän alan yhteistyötä näpertelyksi, jos sitä verrataan todelliseen tarpeeseen. Ympäristönsuojelu tulee nostaa aseidenriisunnan rinnalle kansainvälisen politiikan keskeiseksi alueeksi.

Kuvaavaa on, että puhe ei herättänyt kotimaassa mitään huomiota. Suomalainen keskustelu ei ole vielä kypsä käsittelemään ihmiskunnan eloonjäämisen kysymyksiä. Tarvi- taan vielä paljon vihreätä muokkaustyötä.

Tästä huolimatta Väyrynen on usein palannut Bonnin puheensa teemoihin, mm. kehittelemällä sen mukaisia hallinnollisia järjestelyjä. Hän etsii myös nuorten tukea linjalleen esimerkiksi puheissaan Torniossa ja Kuopiossa.

Pääsihteeri Mihael Gorbatshovin arktista aloitetta käsitellessään Väyrynen sanoo, että ympäristöpolitiikasta pitäisi tulla Suomen ulkopolitiikalle ETYK:in suuruinen ponnistus.

Suomalainen suunta

Väyrysen yhteiskunnallista ajattelua jäsentäväksi kiintopisteeksi alkaa 1970-luvun alussa selkiintyä kansallinen näkökulma. Hänen puheenjohtajakaudellaan siitä tulee myös keskustaliikkeen pääasiallinen vaaliteema.

Joutsenten siivittämän julisteen sanomana on suomalainen suunta.

Tässä Väyrynen on 70- ja 80-lukujen ajan poikennut valtavirrasta. On heti sanottava, ettei hän suuntaudu kansojen vuorovaikutusta vastaan; monikaan ei ole tehnyt tämän hyväksi työtä niin paljon kuin hän.

Silti juuri kansainvälistyminen tekee kansallisuuden uudelleenarvion polttavan ajankohtaiseksi pienessä kansallisvaltiossa.

Sanat kansallinen tai suomalainen eivät vielä esiinny Köyhän asiassa. Muutoksen ajan toinen luku on jo saanut otsikokseen "Kansalliseen politiikkaan". Johdannossa hän asettaa liikkeensä tehtäväksi "rajoitetun puolustustaistelun maamme kansallisten ominaispiirteiden säilyttämiseksi".

Samoihin aikoihin hän kirjoittaa Kyntäjässä, että tulvahaen lisääntynyt kansainvälinen vuorovaikutus saattaa tulla uhkaksi pienten kansojen omaperäiselle kulttuurille.

Kuvaavaa on, että Väyrynen antaa kolmannelle kirjalleen — joka ulkopoliittikkaa koskevaa osaa lukuunottamatta ehkä olisi muutoin voinut jäädä pöytälaatikkoon — nimen "Kansallisia kysymyksiä" vuonna 1981.

Kansalliselle "heräämiselle" voi nähdä kolme viritintä. Nuoren kansanedustajan ensimmäiset maailmanmatkat herättävät huomaamaan, miten pieni Suomi sittenkin on. Lintukodon idylli särkyy sen tajuamiseen, että suomalaiset mahtuisivat suuren maan suuren kaupungin pariin kaupunginosaan.

Elämys vaikutti Väyryseen yhtä paljon kuin ekologinen uhka, aluksi masentavasti.

Toinen tausta oli tässäkin hänen oman puolueensa perinne. Maalaisliitto syntyi yhtenä suomalaisuusliikkeen haarana kansallisiin tunnuksiin. Alkion puolueohjelmat alkoivat napakalla huomautuksella siitä, miten koko työ perustuu kansalliselle pohjalle.

Kolmas viritin oli Urho Kekkosen koulu, jonka oppilaaksi nuori kansanedustaja pääsi. Kekkosen ajattelun suurta kiintopistettä on kovasti etsitty. Ehkä lähimmäksi pääsee Leevi Lehto Ulkopolitiikka -lehdessä (4/85).

Kekkonen kuului sukupolveen, joka nuorena sai havaita asuvansa itsenäisessä maassa. Isien haaveiden ja työn tavoite oli yhtäkkiä totta.

Kekkosen sukupolven tehtäväksi tuli saavutetun itsenäisyyden turvaaminen. Tehtävä ei näyttänyt missään vaiheessa itsestäänselvältä. Kekkosen ajattelun kiintopiste oli Suomi-pakkomielle; miten pieni kansallisvaltio voi selvitä itsenäisenä tässä paikassa maapalloa?

Kansallinen näkökulma tuki Kekkosen tasa-arvopolitiikkaa; sisäisesti tyytymätön Suomi ei selviä. Se vaati eheyttämispolitiikkaa; Suomella ei ole yksinkertaisesti varaa sisäiseen repeämiseen. Se selittää ulkopolitiikan; Suomi hoitaa itse — ilman vieraan apua — suhteensa suurvaltanaapuriansa luottamuksen pohjalta. Se ei antaudu aatteiden maailmanlaajuisen taistelun osapuoleksi tai välikappaleeksi.

Kansallinen painotus — suomalainen suunta — kertautuu Väyrysen puheissa ja kirjoituksissa 1970-luvun alkupuolelta nykypäivään.

Paasikiven-Kekkosen linjan ulkopolitiikka on sovellus kansallisesta politiikasta. Samanlaista omaperäisyyttä hän vaatii myös talouspolitiikkaan ja muille sisäpolitiikan lohkoille.

Vuonna 1986 Väyrynen tulkitsee omaperäisyyden historiaa kirjassa "Elävä maa". Itsenäistyvän maan oikeisto haki esikuvansa Saksasta. Myös vasemmiston esikuvat olivat ulkomailla. Keskusta oli itsenäisen Suomen ja tasavaltaisen valtiojärjestyksen kannalla.

"Keskustan lähtökohta oli, että Suomen kansan on luotettava itsensä, omiin voimiinsa ja hoidettava itse omat asiansa", Väyrynen kirjoittaa.

Myös puolueettomuuden ydin istuu keskusta-ajatteluun. Kansallisena aatevirtauksena se on vapaa niistä sympatioista ja antipatioista, joita on syntynyt maailmanlaajuisen ismien ympärille.

Itsenäinen kansallinen linja vaatii henkistä rohkeutta. On kyettävä irtautumaan siitä turvapaikasta, jonka osallisuus maailmanlaajuisiin aatteisiin tuo. Yhteiskunnallisen ohjelman tulee perustua suomalaisten omista kokemuksista ja

voimavaroista nousevaan harkintaan. Näin se voi suotuisasti ratkaista Suomen sisäiset ja ulkoiset kehitysongelmat.

Väyrysen Suomi ei ole kansainvälisessä yhteistyössä alemmuudentuntoisena tai matkimishalusena. Se uskoo itseensä, omaperäiseen kehitykseensä ja siihen, että vain näin Suomella on maailmalle jotakin arvokasta annettavaa.

Jos keskustajohtaja Paavo Väyrysellä on poliittinen rooli lähivuosisikymmenien Suomessa, sen keskeinen sisältö on tässä kuvatun perinteen elinvoiman jatkaminen.

Nyt voi kysyä, onko Väyrysen linja tässä sitä taaksepäinkatsomista, josta mm. Paavo Lipponen häntä syyttää? Eivätkö kansalliset ja valtiolliset rajat ole tuomittuja häviämään teollisten rakenteiden kansainvälistymisen tieltä? Eivätkö kansallisvaltiot ole vain välivaihe matkalla suureen yhtenäiskulttuuriin?

Kysymys on perustava. Suomen heimon kannalta harkinta tuskin voi tulla moneen lopputulokseen. Meille oma ohjausta totteleva kansallisvaltio on elinkysymys. Siksi sen sivistyksellisistä, poliittisista ja taloudellisista ehdoista on pidettävä lujasti kiinni.

Muutoinkin kansallinen näkökulma on selvästi tulossa uudelleen arvioitavaksi. ”Jos kansainvälistyminen merkitsee sen myymistä, mikä Suomessa on omaperäistä, vihaan tuota sanaa”, puuskahti akateemikko G.H. von Wright äsken.

Taloudellisia johtopäätöksiä

Kansallinen näkökulma tuottaa etenkin talouden alalla linjauksia, joiden kanssa Väyrynen on joutunut monta kertaa vaikeuksiin omien nuortensa ja poliittisten vastustajiensa kanssa.

Viimeksi keskustanuorten uusi puheenjohtaja Olli Rehn on sanonut, että hän arvostelee Väyrystä tämän suhtautumisesta taloudelliseen kasvuun. Eduskunnan puhemies Matti Ahde väittää, että Väyrynen on vienyt puolueensa teollisuusmiesten syliin.

Suomella on kansainvälisiltä markkinoilta määräytyvien rajoitteidensa puitteissa kyllä kansallista pelivaraa. Nämä Väyrynen haluaa käyttää täysimääräisesti hyväksi;

Suomen kehittämistä pitää myös politiikassa tarkastella talouden lisäksi sivistyksen, luonnon, sosiaalisesta, aluekehityksen ja kansanvallan näkökulmista.

Yhtä perustavaa tosiasiaa tämä ei muuta. Itsenäisen Suomen tulevaisuuden ehto on vahva talouden selkäranka. Jos se murtuu tai heikkenee, Suomi ajautuu hyvin nopeasti hyvin huonolle tielle. Meidän on yksinkertaisesti pakko pärjätä omassa eurooppalaisessa ympäristössämme.

Suomi on kansakuntana pieni ja sen voimavarat heive-
roiset verrattuna maailmanjätteihin. Toisaalta pienuus antaa joitakin etuja ja mahdollisuuksia. Suomen on kuitenkin pakko ponnistaa tarmokkaasti, jotta se kestää kilpailuhaasteet.

Väyrynen tekee perusasiat täysin selväksi mm. julistamalla omalle puoluevaltuuskunnalleen Seinäjoella syksyllä 1986, että Suomen on otettava tavoitteeksi kehitys pieneksi talousmahdiksi.

Tästä näkökulmasta Suomen teollisuus lakkaa olemasta se vieraantunut ja vastustettava mahti, miksi se politiikassa usein leimaantuu. Teollisuus on maan menestyksen yksi välttämätön kivijalka.

Talouselämässä on ehkä havaittavissa tietty etujako niin, että toisessa rintamassa on varsinainen tuotanto ja toisessa rahoitus. Väyrysen arvostus on oleellisesti talouden perustan, tuotannon puolella. Sen sijaan Holkerin hallitusta voi pitää julkisen vallan ja pankkivallan liittona.

Poliittisen vallan on pidettävä huoli siitä, että teollisuus saa riittävän toimintaperustan. Juuri näinä vuosina tarve on suuri, koska teollisuuden on selvittävä omasta teknologiahypystä. Ei edes riitä se, että me pysymme vauhdissa mukana. Suomalaisten on oltava parempia.

Väyrynen on edustanut poliittisista riskeistä välittämättä tätä linjausta 80-luvun päätöksenteossa. Mutta hän ei ole tehnyt sitä ehdoitta. Äkkiväärät teollisuusjohtajat, jotka yrittivät "ostaa" keskustapuolueen kannanottoja, muistavat kyllä ikänsä Väyrysen heille antaman käsittelyn. Muutoinkin Väyrynen kohtelee teollisuusmiehiä aika kovakouraisesti, varmuuden vuoksi.

Poliitikon on huolehdittava itsenäisyydestään, mutta vielä enemmän. Suomen kansallisen kokonaisedun näkökulma on nimenomaan poliitikkojen asia.

Jossakin hyvin oleellisessa mielessä pitää edelleen paik-

kansa se J.V. Snellmanin näkemys, jonka mukaan porvarin isänmaa on raha, virkamies tottelee vallanpitäjiä mutta talonpoika on kansallisuuden luotettavin ydinaines. Tässä keskustapoliitikko Väyrynen jatkaa talonpoikaista perinnettä.

Näistä lähteistä kumpusi myös presidenttiehdokas Paavo Väyrysen Oulun linjapuhe. Sen pääsisältönä oli Suomen taloudellinen itsenäisyys.

Kun Suomi avautuu "rahan" maailmaan, on poliittisen ohjauksen huolehdittava kansakunnan olemassaolon ehtojen kehityksestä. Ilman tietoista kansallista politiikkaa me vaivumme Euroopan pohjoiseksi kehitysalueeksi, jonka päätöksenteko ei ole enää suomalaisten omissa käsissä.

Omalinjainen sisäpolitiikka

Menestys taloudellisessa kilpailussa on elinehto, mutta sillekään ei pidä antautua ehdoilta. Kilpailuun sopeutuminen muuttaa yhteiskuntaa tavalla, joka sotii henkisiä ja sosiaalisia arvoja vastaan.

Suomen kehitystä ei saa jättää Ruotsin mallin, Euroopan matkimisen tai rakennemuutosvoimien armoille. Tässäkin tulee ylläpitää omiin oloihin ja omaan harkintaan perustuva kansallisen sisäpolitiikan linja.

Sosiaalisesti lujan yhteiskunnan tärkein ominaisuus on, että kansalaiset kokevat tulevaisuuden oikeudenmukaisesti kohdelluksi.

Poliittisen päätöksenteon on pidettävä huolta siitä, että muutoksessa osattomiksi jäävät ihmiset saavat ihmisarvoisen kohtelun. Tämä on taustana mm. sille perusturva-ajattelulle, jota Väyrynen ajaa ja joka olisi ollut keskusta-oikeisto -hallituksen yksi tärkeimmistä tavoitteista.

Perusturva ei ratkaise uutta vakavaa sosiaalista jakautumista A- ja B-ihmisiin, mutta lievittää oleellisesti sen seurauksia.

Talouden tehokkuuden näkökulma tekee eniten väkivaltaa lapsille. Kasvun herkkää kulkua ei voi "tehostaa" ilman vakavia seurauksia; lapsi tarvitsee aikaa, herkkyyttä, huolenpitoa ja riittävän pysyvän ympäristön tajunnan kerrostamisen ratkaisevissa varhaisvaiheissa.

Lasten kasvuolojen ja perheiden aseman parantaminen

on ollut yksi Väyrysen poliitikonuran tärkeimmistä lohkoista. Siinä hän on saanut myös paljon aikaan. Hän tuntee perhepolitiikan kysymykset pennin tarkkuudella.

Myös raju alueellinen muutos tuottaa sosiaalisia ongelmia maassa, jonka suurin rikkaus on tila ja väljyys.

Väyrynen näkee mahdolliseksi taloudellisesti vahvan Suomen, joka samalla on alueellisesti hajautettu. Tämä Suomi on myös sosiaalisesti tasapainoinen, luonnonmukainen, lapsiystävällinen ja vahva kestäämään mahdollisia kriisejä.

Tavoite edellyttää, että poliittinen valta on riittävän luja asettamaan sen mukaiset puitteet.

Henkinen itsenäisyys

Väyrynen on omimmillaan puhuessaan taloudellisesta itsenäisyydestä ja suomalaisesta sisäpolitiikan linjasta. Kulttuuripolitiikassa hän on ollut vähemmän aloitteellinen, vaikka hän tukeekin monia tämän alueen ponnisteluja.

Oma mielenkiintonsa on siinä, että Paavo Väyrynen halusi presidentinvaaliensa kansalaisvaltuuskunnan johtoon nimenomaan kulttuuripoliitikon.

Suomalainen kulttuuri on osoittanut merkittävää omaperäisyyttä ja luomisvoimaa. Osittain me olemme näihin päiviin asti olleet "suojassa" vaikean kieleemme muurin takana, mikä on tietysti sekä haitta että etu. Mutta kielitaidon kasvaessa myös tämä muuri pienenee.

Kun samaan aikaan viestin pääpaino vaihtuu sanasta kuvaan, tulee myös pieni Suomi mahtavien ylikansallisten tajuntateollisuuden yhtiöiden markkina-alueen liepeeksi.

Kulttuurin alalla näkyy sama voimavarojen epäsuhta kuin taloudessakin. Viisimiljoonaisen kansan taloudelliset ja henkiset voimavarat ovat mitättömän pienet suhteessa ulkoiseen tarjontaan.

Tämä on uhka suomalaisuudelle, sen erikoispiirteille ja omalle arvomaailmallemme. Tutkimukset viittaavat siihen, että eräät ryhmät ovat jo irtautumassa suomalaisesta kulttuuripohjasta. Taustana on kaupallisten ja ylikansallisten virtausten teho.

Ennenpitkää se on uhka myös suomalaiselle tietoisuudelle ja edellä usein korostetulle omalle harkinnalle.

Myös kulttuurin alalla tarvitaan tietoista suomalaisuus-tahtoa, sivistynyttä isänmaallisuutta. Suomen on omin pon-nistuksin pystyttävä huolehtimaan siitä, että maan henki-nen perusta pysyy vahvana. Tässäkin on seisottava omalla pohjalla luottamatta vieraan apuun.

Itsensä tunteva, henkisesti vahva Suomi voi avautua kan-sojen väliseen yhteistyöhön itsenäisyyttään menettämättä. Tässä mielessä kansallisuus ja kansainvälisyys ovat saman kokonaisuuden kaksi välttämätöntä osaa.

Linjan sosiaalinen pohja

Väryksen linjan pääpiirteet alkavat saada hahmonsaa: tasa-arvon ja kansanvallan perustasta nousee luonnonmukainen tieto- ja sivistysyhteiskunta. Jäsentävän kiintopisteen antaa suomalaisuus ja maan itsenäisyys sivistyksen, politiikan ja talouden alalla.

Mutta voiko tällä linjalla olla sosiaalinen pohja jälkiteol-lisessa Suomessa? Onko se tuomittu kuolemaan kuin kaunis kukka kuivassa maassa?

Aina sotienjälkeiseen aikaan kuva politiikasta oli kovin yksiselitteinen: talonpojilla, työläisillä ja herroilla olivat omat puolueensa.

Moni ennustaa tulevaisuutta yhtä yksioikoisesti. Koneet ja kemia romahduttivat talonpoikien luvun. Nyt automaa-tio tekee työläisistä tarpeettomia. Ihmisistä tulee kokoo-musta äänestäviä herroja.

Tosiasiassa yhteiskunta on joutunut oleellisesti syvem-pään murrokseen. Perinteiset ryhmät pienenevät ja muut-tuivat myös sisäisesti. Talonpoika ei enää ole sama kuin puoli vuosisataa sitten, ei myöskään työmies.

Yhteiskuntaan on kasvanut uusi suuri ryhmä. Talonpoi-kais- ja työläiskotien, osin vanhan keskiluokan lapset eteni-vät eriasteisen koulutuksen kautta edelleen teollistuvan pal-velu- ja tietotyön yhteiskunnan moninaiisiin uusiin ammat-teihin.

Myös uudet ryhmät jakautuvat erilaisiin kulttuurisiin ja sosiaalisiin ryhmiin.

Yhteiskuntaan kasvoi uusi ”sosiologinen keskusta”. Sen aatteellinen kehitys ratkaisee ryhmän määrällisen painon vuoksi poliittisen rakenteen tulevaisuuden.

Osa koulutetusta uudesta väestä on vieraantunut yhteiskunnasta. Se ei ole toistaiseksi löytänyt luontevaa yhteiskuntaan jäsentymisen tapaa. Tätä voi pitää kansanvallan toimivuuden kannalta suurena ongelmana.

Osa uusien ryhmien ihmisistä lähti kehittämään ”perimäänsä” ajattelutapaa. Aatteet muuntuivat vastaamaan uusia oloja ja tarpeita; Väyrysen oma kehitys havainnollistaa tätä erinomaisesti. Tosiasiassa kaikki puolueemme ovat käyneet läpi merkittävän sisäisen muutoksen.

Samalla poliittiset aatteet ovat irtautuneet ammatti- ja luokkaperustasta, vaikka niisanottu peruskannatus on niin työväen- talonpoikais- kuin herralähtöisillekin puolueille edelleen arvokas tyypipiirre.

Suuret puolueet ovat tänään aatteellisia yleispuolueita. Ne ovat samalla lähtöviivalla kannatusta hakiessaan. Keskustapuolue ilmentää tätä kehitystä hyvin, ehkä siksi että muuttumisen pakko tuli aiemmin ja selvimmin sitä vastaan.

Keskustapuolue on yleispuolue, jonka kannatus tulee jokseenkin tasaisesti maataloudesta, työväestöstä ja uusista toimihenkilöryhmistä. Sen kannattajakunnan ikä- ja ammattirakenne on tasapainoinen. Johannes Virolaisen 60-luvun nimenmuutoskeskustelujen haave on toteutunut odotuksenmukaisesti. Vain pääkaupunkiseutu on valloittamatta.

Väyrysen puheenjohtajakautena yleispuoluekehityksen pohjaa on vahvistettu ohjelmallisesti ja toiminnallisesti. Pitkän ponnistelun tulos näkyi vuoden 1987 eduskuntavaaleissa vaalivoittona. Myös uusi eduskuntaryhmä kuvaa erinomaisella tavalla puolueen uutta sosiaalista rakennetta.

Saavutukset ovat nyt enemmän kuin kiinnostavassa testissä: onko oikeisto-vasemmisto -hallitus keskustapolitiikalle kuolemanvaara vai avaako se uusia tuoreita mahdollisuuksia?

Kysymys antaa oman jännitteensä myös vuoden 1988 presidentinvaaleille. Nyt käydään kädenvääntöä Koiviston jälkeisen Suomen poliittisesta hahmosta.

Puolueiden tulevaisuuden ratkaisee ennen muuta niiden aatteellinen kyky ja toiminnallinen kunto. Vain yksi poikkeus tähän on tehtävä. Kuvatun murroksen mukana me olemme peruuttamattomasti siirtyneet julkisuusyhteiskun-

taan. Julkinen keskustelu korvaa osan suoran osallistumisen muodoista.

Tähän ei ole periaatteellista huomauttamista. Mutta käytännössä suomalaisen julkisuuden edellä kuvattu rakennepiirre voi käydä keskustapolitiikalle kohtalokkaaksi. Sen elinehto on tietyllä tavalla reilu ja tasavertainen kohtelu maan pääviestimissä. Viime ajat on ehkä lupa kirjata myönteisinä.

Johtava ulkopoliitikko

Paavo Väyrynen nosti ulkopoliitiikan tärkeimmäksi presidentinvaalien asiakysymykseksi. Linjaus herätti heti ihmetelyä. Voiko ulkopoliitikasta löytää sellaista kansaanmenevää kikkailua, jolla saa kannatusta? Haluaako Väyrynen muuttaa ulkopoliitiikan linjaa? Eikö perinteisesti arka ulkopoliitiikan alue ole paras jättää syrjään?

Näin monimutkaisia syitä ei kuitenkaan ole tarpeen etsiä. Ulkopoliitiikka on Suomessa tasavallan presidentin tärkein tehtävä ja presidentin osaamisen tärkein alue. Siksi se on luontevin vaaliteema.

Suomelle hyvä ulkopoliitiikka on kansakunnan elinkysymys. Paasikiven ja Kekkonen elämäntyölle rakentuva pohja on tosin luja ja vakaa, mutta ei itsestäänselvä. Mikä on työllä rakennettu, voidaan hetkessä taitamattomuudella menettää.

Väyrynen on itse ulkopoliitiikan ammattimies, itse asiassa ainoa sosialistileirin ulkopuolinen ulkopoliitikko. Hän myös viihtyi tehtävässään hyvin.

Varsin yksimielinen arvio on, että Väyrynen on menestynyt ulkopoliittikkona. Väyrysen johdonmukaisuus, työkyky, tarkkuus ja kielitaito pääsivät juuri ulkoministerin tehtävässä oikeuksiinsa. Vaikka moni olisi mielellään polttanut Väyrysen virheistä, hän ei antanut siihen yhtään tilaisuutta.

Kokemuksesta Väyrynen tietää myös, miten tärkeä valistunut kansalaismielipide on ulkopoliitiikan hoidossa.

Juuri tähän sisältyy ehkä tärkein peruste ulkopoliittisen keskustelun tarpeelle. Ulkopoliitiikan kysymysten pohtiminen ja niiden peilaaminen nopeasti muuttuvaan maailmaan lujittaa sitä perustaa, jolle onnistunut ulkopoliitiikan hoito rakentuu.

Keskustelu siirtää ulkopoliitiikan perintöä uusille sukupolville. Suomen oloissa myös tällä on tärkeä merkitys.

Suomalaisten yksimielisyys ulkopoliitiikan kysymyksistä on tärkeä saavutus. Mutta se ei ole peruste ulkopoliitiikan unohtamiseen tai ohittamiseen.

”Ulkopoliittisten näkökohtien sysääminen toisarvoiseen asemaan tai riskien ottaminen tällä alalla saattaa maksaa

Suomen kansalle todella paljon”, ulkoministeri Väyrynen kirjoittaa 1981.

Uuden sukupolven reaalipoliitikko

J.K. Paasikivellä oli itse asiassa vain yksi ulkopoliitiikan tärkeä kysymys: Suomen turvallisuus. Sen ydin taas oli suhde Neuvostoliittoon, itäiseen pitkän rajan naapuriimme, toiseen maailman suurvalloista.

Urho Kekkosesta Paasikivi sai arvoisensa seuraajan. Kekkonen kykeni kuitenkin osoittamaan, että peruskysymyksen ratkaisu avaa Suomelle mahdollisuuksia myös muilla alueilla.

Kekkonen Suomi lähti rohkeasti mukaan kansojen yhteistyöhön. Suomesta tuli YK:n jäsen 1950-luvun puolivälissä. Samaan aikaan liityimme Pohjoismaiden Neuvostoon.

Seuraavalla vuosikymmenellä esillä olivat korostetusti Pohjolan turvallisuuteen liittyvät kysymykset. Silloin tehtiin myös tärkeitä kauppapoliittisia ratkaisuja. Suomi lähti mukaan läntisen Euroopan vapaakauppajärjestelyihin. Valittu linja johti 1970-luvulla kauppasopimukseen Suomen ja EEC:n välillä.

70-luku oli ennen muuta ETYK:in vuosikymmen. Väyrysen tullessa ulkoministeriksi elettiin aikaa, jolloin Suomen ulkopoliitikka suuntasi mielenkiintonsa yhä enemmän maanosan ulkopuolelle. Syyt olivat kauppapoliittisia, mutta myös maailmanlaajuisiin kehitys-, ihmisoikeus- ja ympäristöongelmiin oli otettava kantaa.

Väyrysen ulkopoliittinen kiinnostus herää aikana, jolloin Suomen ulkopoliitikkaa hallitsevat turvallisuuden ja yhteistyön kysymykset. Myös kauppapoliitiikan ratkaisusta keskusteltiin kiivaasti.

”Köyhän asialla” kirjassa Väyrynen tiivistää ulkopoliitikamme doktriinin eli keskeiset opit, mutta tekee sen omaperäisesti. Tässäkin lähtökohtana on kansanvalta.

Kansanvallasta ei voi puhua, jos ulkopuoliset määräävät maan asioista. Siksi ulkopoliitiikan on turvattava kansalle vapaus sisäiseen rakennustyöhön.

Tästä näkökulmasta nuori Väyrynen määrittelee myös kansallisen edun. Siinäkin ensijaista on, että kansalaiset kykenevät itse päättämään omista asioistaan ulkopuolisista

taloudellisista ja poliittisista tekijöistä riippumatta.

Artikkelissa Väyrynen kertoo lyhyesti Suomen ja Neuvostoliiton keskinäisten suhteiden vaiheet. Suhde on ulkopoliittikkamme ydinkysymys.

Suomi on luonut uutta linjaansa luottaen siihen, ettei Neuvostoliitto halua Suomen aluetta. Mutta se haluaa varmistua, ettei sen turvallisuus ole Suomen suunnalta uhattu.

Mahtavana suurvaltana Neuvostoliitto varmasti myös huolehtii turvallisuudestaan, tavalla tai toisella. "Meidän ongelmamme on löytää tähän ratkaisu, joka samalla turvaa myös Suomen itsenäisyyden."

Naapuruussuhteiden luja pohja on YYA-sopimus, joka sovitaa onnistuneesti yhteen molempien maiden turvallisuustarpeet ja Suomen riippumattomuuden. Sen johdannossa on nimenomaisesti mainittu Suomen pyrkimys pysytellä suurvaltojen välisten ristiriitojen ulkopuolella.

Puolueettomuus on saanut tunnustusta myös johtavissa länsivalloissa, mikä edelleen vahvistaa Suomen asemaa.

Väyrynen kiittää sodanjälkeistä ulkopoliittikkaa siitä, että se on saavuttanut hyvin tavoitteensa. Itsenäisyys sisäisissä asioissa on turvattu. Liikkuma-ala kansainvälisissä kysymyksissä on laajentunut.

Näistä lähtökohdista Väyrynen puolustaa Suomen ulkopoliittikkaa oikeistolaisia ja vasemmistolaisia epäilijöitä vastaan. Hän myös pohtii silloinkin tärkeätä suhdetta Euroopan taloudelliseen yhdentymiseen.

Kymmenen vuotta myöhemmin kirjassa "Kansallisia kysymyksiä" Väyrysen peruslinja on sama, mutta nyt kyseessä on varmaotteisen ulkoministerin laaja katsaus koko ulkopoliittikkamme kokonaisuuteen.

Väyrynen kuvaa ulkopoliittikkamme perustekijät, etenee Pohjolan turvallisuuskysymyksiin ja perustelee ydinaseetoman vyöhykkeen perustamista. Hän linjaa ETY-yhteistyön jatkoa ja ottaa tavoitteeksi aseidenriisunnan ja aseidenvalvonnan edistämisen.

Ulkoministeri pohtii tässäkin kansallista etua, joka on opittava tulkitsemaan uudestaan. Kansakunnat ovat riippuvuussuhteessa; samoja luonnonvaroja hyödynnetään ja turvallisuus on jakamaton. Aatteelliset näkökohdat ovat saamassa aikaisempaa suuremman painon. Sellaisessa maailmassa myös pienten valtioiden äänellä on merkitystä.

Väyrynen arvioi, että lähimpinä vuosikymmeninä ihmiskunta tulee elämään olemassaolonsa vaikeinta murroskautta. Suomen tulee olla aktiivisesti mukana etsimässä ratkaisuja, joilla tulevaisuuden uudet, kestävät perusteet löytyvät. Suomen kansallinen etu on, että ihmiskunnan maailmanlaajuiset ongelmat ratkaistaan.

Väyrynen laajentaa vastuuta aina siihen asti, että Suomen tulisi olla eräänlainen esimerkkimaa. ”Tulevaisuudessa me voimme pyrkiä luomaan Suomeen ihmisyyteen ja sen kehitystarpeeseen pohjautuvaa vaihtoehtoista elämäntapaa, todellista hyvinvointia yksipuolisen materialismin sijaan”, hän kirjoittaa. Sen yksi osa on oman aineellisen tuotannon rakentaminen luonnontaloudellisesti kestäväälle pohjalle.

Jatkuvuuden vuosikymmen

Maaliskuussa 1987 Väyrynen pitää Ruotsin ulkopoliittisessa instituutissa puheen, jossa hän tarkastelee Suomen ulkopoliittikkaa kymmenvuotiskautena vuodesta 1977 lähtien. Kausi on sama, jonka hän on toiminut ulkoministerinä.

Väyrynen alleviivaa voimakkaasti jatkuvuutta tänä aikana, johon kuuluu myös presidentin vaihdos. Jatkuvuus leimaa Suomen suhteita Neuvostoliittoon, Pohjoismaihin ja myös Pohjolan turvallisuuteen liittyviin kysymyksiin.

Väyrynen toteaa, että pohjoismaiden hallitukset suhtautuvat periaatteessa myönteisesti ydinaseettomaan vyöhykkeeseen. Sen rinnalla Väyrynen nostaa esiin myös muita luottamusta lisääviä toimia. Esimerkiksi Pohjois-Euroopassa ETYK:issä sovitut ilmoitus- ja rajoitusrajat voisivat olla muita alueita alhaisempia.

Suomi panee edelleen paljon painoa ETY-prosessiin. Se antaa meille mahdollisuuden tehdä luovaa työtä maanosamme paremman tulevaisuuden puolesta. Samalla ETYK tarjoaa foorumin, jossa Suomi voi soveltaa ulkopoliittista linjaansa ja tehdä sitä tunnetuksi.

Syksyllä 1987 Väyrynen nostaa johdonmukaisena jatkona tälle — osin pääsihteeri Mihael Gorbatshevinkin vaikutuksesta — pohjoiset ja arktiset alueet yhdeksi suureksi painopistealueeksi ulkopoliitiikassa. Hän esittää arktisten yhteistyökysymysten käsittelemistä ETYK:in piirissä, ovathan pohjoiset merialueet tavallaan ETYK-maiden arktinen

välimeri.

Integraatiokysymyksissä Väyrysen painotus on selvä: puhtaasti kauppapoliittisten etujen turvaaminen on Suomen linja. Hän korostaa EFTA-maiden yhteistyötä. Taloudellisen integraation tulisi edetä EEC:n ja EFTA:n välissä samassa tahdissa kuin se etenee EEC:n sisällä.

Väyrynen tuo kymmenvuotiskatsauksessa julki Suomen myönteisen kannan Euroopan teknologiayhteistyöhön.

Väyrysen ulkoministerikautena kehitysyhteistyö laajeni suurin harppauksin. Hänen tullessaan ulkoministeriksi 1977 Suomi antoi varoja kehitysyhteistyöhön 0,16 prosenttia BKT:stä. Parina edellisenä vuotena osuus oli jopa laskeutunut.

Päätävästi Väyrynen väänsi lisävaroja budjettineuvottelusta toiseen niin, että vuonna 1987 taso oli 0,57 prosenttia. Periaatepäätös YK-tavoitteesta 0,7 prosenttia vuonna 1989 oli tehty.

Kehitysyhteistyön laadullinen taso kestää myös vertailun. Pääosa suuntautuu nimenomaan heikoimmassa asemassa olevien ihmisten perustarpeiden tyydyttämiseen. Silti laatua pitää edelleen parantaa. Väyrynen korostaa sitä, ettei tämä ole ristiriidassa suomalaisten asiantuntijoiden ja omien tuotteidemme käytön kanssa.

Väyrynen toteaa Tukholmassa myös sen, että rauhan turvaamisessa Suomi on suurvalta. Se on antanut väkilukuun nähden YK:n käyttöön enemmän rauhanturvajoukkoja kuin mikään muu maa.

Väyrysen ulkopolitiikan linja

Paavo Väyrynen on ollut presidenttien Urho Kekkonen ja Mauno Koivisto aikana ulkoministerinä lähes yhdeksän vuoden ajan. Näinä vuosina Suomen ulkopolitiikassa on eletty luovan ja laajentuvan toiminnan aikaa.

Suomessa tietysti presidentti johtaa yksiselitteisesti ulkopolitiikkaa. Silti Väyrysen painos näkyy selvän ääripiirtein viime kymmenen vuoden aikana.

Suomen tapaisen maan ulkopolitiikassa tärkeintä on johdonmukaisuus ja jatkuvuus. Tässä Väyrynen jatkaa tiukasti Urho Kekkosen määrittämää peruslinjaa. Sen mukaan Suomen suhteet Neuvostoliittoon ja muihin naapurimaihimme

ovat ensisijaisia. Muutoinkin pääpaino on lähialueilla.

Tällä alueella Väyrysen uutta pyrkimystä kuvaa ehdotus kattavista pohjoiseurooppalaisista luottamusta ja turvallisuutta lisäävistä toimista. ETYK-yhteistyössä Väyrysen henkilökohtainen panos näkyy edellä kuvatulla tavalla siinä, että ympäristökysymykset ovat tulleet Suomen profiili-asiaksi.

Selkeimmin Väyrysen käden jälki näkyy niissä uusissa asioissa, jotka ovat viime vuosina nousseet ulkopoliittikan uusiksi kysymyksiksi. Suomen kehitysyhteistyöpolitiikka on luotu Väyrysen ulkoministerikauden aikana. Seuraava suuri hanke liittyy kansainväliseen ympäristöpolitiikkaan.

Kujanjuoksun päätepiste

Punamusta hallitus oli periaatteessa syntynyt vappuna 1987. Neuvottelijat hioivat paketin yksityiskohtia. Tasavaltaan oli vakiintunut käytäntö, jonka mukaan eduskunnan puhemies valitaan suurimmasta oppositiopuolueesta.

Kokoomus oli ollut uuden käytännön edunsaaja. Se halusi vastavuoroisesti noudattaa pöytätapoja. Paavo Väyrynen oli millä tahansa mitalla kokenein ja pätevin ehdokas eduskunnan puhemieheksi. Ilkka Suomisen ja Jussi Isotalon taskussa poltteli niinkään rikottu sopimuspaperi. Miehen sana — saati nimi — pitää, vaikka sitten menisi talo ja tavarat.

Eduskunnan puhemiehen valinnasta tuli kokoomukselle yllätyksenä yksi hallitusneuvottelujen tärkeimmistä henkilösymyksistä. SDP:n kanta oli tässäkin asiassa ehdoton. Väyrynen vaihdettiin Matti Ahteeksi.

”Tietävästi ratkaisijaksi oltiin kiistassa huutamassa jo tasavallan presidentti Mauno Koivistoa”, selitti Uusi Suomi hienovaraisesti syyn. Toimituksen lähteitä ei tässä asiassa ole syytä epäillä.

Kokoomus ymmärsi yskän ja unohti pöytätavat. Se pyörytti uuden kierroksen jo oppimaansa perääntymisen taitoa.

Poliittisen elämämme keskeinen hahmo lensi väkkäränä valtiollisista asemista kansan pariin, kansanedustajaksi. ”Tätä he eivät voi minulta viedä”, Väyrynen saneli Iltalehdelle eduskunnan työhuoneestaan.

Tähän huipentui yksi Suomen poliittisen historian kiinnostavimmista vuosista. ”Politiikassa on aina myös politiikkaa”, sanoo professori Olavi Borg jälkeensä.

Yhteiskunnallisessa toiminnassa on useita tasoja. On aatteiden ja tavoitteiden taso, kysymys kansakunnan suunnasta. Mutta on myös monen kansalaisen silmissä niin tynpeä pelin ja taktiikan taso.

Jos aiot menestyä politiikassa, sinun on osattava molemmat. Valtapelissä ratkeaa, kuka saa määrätä suunnan. Suomi syksyllä 1987 on siitä havainnollinen todiste.

Silti on kohtuullista pitää politiikan pelipuolta vähintään ongelmana. Mitä selkeimmin säännöin politiikassa toimi-

taan, sitä ahtaammaksi jää pelitila. Juuri siksi politiikkaan tarvitaan johdonmukaisuutta ja ennustettavuutta reippaasti nykyistä enemmän.

Kestää vielä kauan ennen kuin kevään 1987 koko kuva selkenee. Juuria voi hakea koko sotienjälkeisestä politiikasta, mutta yksi kiintopiste on vuoden 1983 hallitusratkaisu.

SDP-johtaja Kalevi Sorsalla oli oma odotuksensa poliittisen kentän kehityksestä. Hän kuuluu sukupolven, jolle vasemmisto merkitsi tulevaisuutta ja toivoa. Oli vain ajan kysymys, koska SDP saisi vähintään ruotsalaistyyppisen aseman.

Sosialidemokraattien kannatus oli puolen luokkaa kaikissa vertailukelpoisissa maissa, mm. Ruotsissa, Norjassa ja Saksan liittotasavallassa. Suomessa SDP:tä kannatti vain joka neljäs kansalainen. Ja mikä pahinta — sosialidemokratia menetti koko ajan nuorisokannatustaan.

Poliittisen keskustan kuolemaa oli odotettu hartaasti, mutta ilman tulosta. Keskustan kannatus pysyi vakiolukemissa. Keskustayhteistyö kehittyi suotuisasti. Kokoomus lihoi oppositiossa.

Sorsa joutui taas kerran muodostamaan hallituksen, jossa SDP oli vähemmistöasemassa.

Hallituksessa uusi keskustapolitiikka ja vanha sosialidemokratia törmäsivät kerta toisensa jälkeen asiakysymyksissä yhteen. Kalevi Sorsa joutui antamaan periksi halveksimalleen Paavo Väyryselle.

SDP:n johdossa syntyi suunnitelma poliittisen kentän uudelleenjärjestelystä. Sen keskeinen perusta oli uskomus, jonka mukaan keskusta tuhoutuu nopeasti oppositiossa. Se ajatuu sisäiseen riitaan ja menettää uskottavuutensa.

Tämän toivon edessä sosialidemokratia sokeutui. Väyryselle piti saada luu kurkkuun hinnalla millä hyvänsä. Siinä unohtui muun muassa se Mauno Koiviston korostama kanta, että riittävän suuri keskusta on myös SDP:n etu maassa, jossa he eivät voi saada yksin enemmistöä.

Teorialle on monta taustatukea. Tärkein niistä on Sorsan toiminta pääministerinä. Hän ei omaksunut yhteishallituksen koossapitäjän tehtävää. Pääministeri oli piikittelevä osapuolijohtaja, joka loi hallitukseensa henkeä puhumalla punamullan eväiden loppumisesta.

Samaan aikaan Sorsa aloitti keskustelut kokoomuksen

oikeistomiesten kanssa. Entinen kokoomuksen kansanedustaja ja tunnettu taustahahmo Pentti Sillantaus kiitteleekin kokoomuksen järjestölehdessä Kalevi Sorsaa siitä pitkäaikaisesta työstä, joka oli syntyneen punamustaratkaisun takana.

Kesken hallituskauden Sorsa alkoi myös järjestellä poliittista kenttää uudelleen. Hän avasi Turun Sanomien haastattelussa kokoomukselle jo syksyllä 1985 oven laajempiin kammareihin, jos se julistautuu kaupunkilaiseksi keskipuolueeksi. Keskustapuolue sai niskaansa toistuvia syyteryöpyjä oikeistolaisuudesta.

Keskustajohto tunsu niskassaan kylmän puukon kosketuksen; SDP valmistautui vaihtamaan hallituskumppania. Keskustajohdon ensitoimi oli laajan rintaman yritys vahvistaa punamullan pohjaa.

Puoluesihteeri Seppo Kääriäinen laati voimakkaan kirjoituksen punamullan puolesta. Itsenäisyyspäivänä 1985 presidentti ja hallitus kokoontuivat yhteiselle lounaalle. Ulkoministeri puhui tilaisuudessa tunnekylläisesti punamultapohjan merkityksestä ja saavutuksista. Toimet heijastuivat vielä seuraavan kevään kenttäkyselyynkin, jossa punamulta sai laajan kannatuksen.

SDP:n koko rintama pysyi hiljaa. Väyrysen keittiössä tilannetta pohtivalla keskustajohdolla oli uudelleenarvioinnin paikka.

Vaihtoehtoina oli alistuminen apupuolueeksi tai kamppailu uusiutuvan keskustapolitiikan itsenäisyydestä. Oli selvää, kumman Väyrynen valitsi.

Kevättalvella 1956 syntyi yksi poliittisen historiamme upeimmista toimintaohjelmista. Tavoitteena oli vasemmisto-oikeisto-yhteistyön torjuminen ja keskustan nostaminen johtavaan asemaan Suomen politiikassa. Että se toteutui vain melkein, on tietysti paha vika.

Silti on vissit perusteet sanoa, että kun tämäkään ei tuottanut toivottua tulosta, ei mikään muukaan olisi estänyt keskustan syrjäyttämistä.

Tapahtumat kannattaa kuitenkin eritellä tarkasti. Ne kuvaavat hyvin Väyrystä ja hänen toimintatapaansa. Kehitys alkukevästä 1986 loppukeväeseen 1987 pohjustaa myös tulevaisuutta vielä kauan.

Kaiken jälkeen Paavo Väyrynen voi katsella kirkaasti silmiin niin oikeiston kuin vasemmistonkin johtajia. Hänellä

ei ole selitettävää eikä salattavaa. Samaa ei voi sanoa kenestäkään muusta johtavasta poliitikosta.

Kolmen suuren suunnitelma

Ehkä merkittävin piirre vuonna 1986 syntyneessä linjauksessa oli toiminnan avoimuus. Julkinen keskustelu on tullut kiinteäksi osaksi suomalaista kansanvaltaa. Niinpä toiminnan tuli olla kohta kohdalta kansanvallan ja parlamentarismien parhaiden vaatimusten mukaista.

Julkinen valta tarkoittaa valtaa, jonka perusteet ovat julkisia. Poliitikkojen toiminnan tulee olla ennustettavaa heidän puheidensa valossa. Tavoitteet tulee ilmaista niin selkeästi kuin mahdollista.

Samalla politiikan asiakysymykset pitää tuoda rohkeasti kansalaiskeskusteluun. Ja kyllähän keskustelua syntyi.

Jälkikäteen katsoen Väyrynen yliarvioi Suomen julkisuuden kehitysasteen. Poliittinen keskustelu on edelleen viehättynyt politiikasta salatieteenä. Silti Väyrynen edustaa tässä tulevaa aikaa.

Väyrysen aloitti linjauksensa Turun puoluevaltuuskunnassa keväällä 1986. Hän arvioi selkein sanoin, että sosialidemokraatit suunnittelevat keskustan syrjäyttämistä ja hallitsemista kokoomuksen tuella. Siksi myös keskustan on arvioitava uudelleen suhtautumisensa hallituskysymyksen.

Väyrynen asettui SDP:n haastajaksi laajasti perustellen. Hän näki SDP:n käpertyneen vanhoillisiin ja ideologisiin asenteisiin. Jatkuva kompromissien teko vasemmiston ja keskustan välillä estää monet niistä uudistuksista ja tavoitteista, joita "kasvava ei-sosialistinen enemmistö" pitää toivottavina.

Vappu 1986 muistetaan Suomessa kahdesta asiasta. Palava ydinvoimala Ukrainassa satoi vaikutuksensa tännekin. Sekaan sopi hyvin SDP:n vappupuhujien katkerin henkilökohtainen hyökkäys sitten pahimpien kekkosryöpytyksen päivien.

Tämän puheen jälkeen kokoomuksen hallitusasema oli tosiasia. Siitä vallitsi yhteisymmärrys myös niissä kosketuksissa, joita keskustan puolueilla ja kokoomuksella oli keskenään. Niissä myös kirjallisesti sovittiin, että kumpi-

kaan ei "vedä välistä" neuvottelemalla yksin SDP:n kanssa.

Molemmilla puolueilla oli sama tavoite. Kokoomuksen oli hallitukseen päästävä ja keskustapuolueen siellä pysyttävä. Ratkaisu olisi merkinnyt vaikutusvallan siirtymää "vasemmalta uudistuneen keskustan ja yleensäkin ei-sosialistisen enemmistön suuntaan", kuten Väyrynen Ostrobotnian puheessa asian ilmaisi.

Väyrynen ei kuitenkaan ottanut tavoitteeksi keskustaoikeisto-hallitusta. Presidentti Koivisto oli kyllä usean kerran selkeästi linjannut kantansa, jonka mukaan hän nimitää poliittisissa neuvotteluissa syntyvän enemmistöhallituksen. Koiviston opin numero I mukaan presidentin asiana ei ole puuttua puolueiden toimintaan hallitusta muodostettaessa.

Silti presidentille tuli jäädä mahdollisuus siihen, että hän runnaa oman puolueensa hallitukseen niin halutessaan. Väyrynen varautui myös siihen, että presidentti estää hänen tulonsa pää- tai ulkoministeriksi. Sen varalta kokoomus ja keskusta sopivat, että Väyrysestä tulee eduskunnan puhe mies.

Punamullasta haluttiin myös periaatteessa pelastaa se, mikä pelastettavissa oli. "Jos punamultapuolueet ottavat kokoomuksen hallitukseen yhdessä, se estää myös jomman kumman pelin kokoomuskortilla presidenttiasiaassa". Väyrynen linjasi Suomenmaan haastattelussa.

Kolmen suuren hallituksella oli myös gallupeissa kansan suuren enemmistön kannatus.

Tavoitteena vaalivoitto

Keskustajohto lähti rohkeasti hakemaan vaalivoittoa. SDP:n haastaminen edellytti johdonmukaista ja uudenai-kaista vaaliohjelmaa. Keskustapuolue teki perinteisen tapansa mukaan laajan ja yksityiskohtaisen tavoiteohjelman.

Mutta myös Paavo Väyrynen piti sarjan puheita, joissa hän linjasi käsitystään Suomen suunnasta. Oleellisessa puheet perustuivat jo kuvatulle aatepohjalle.

Vaalipuheissa hän pohti toistuvasti elinkeinorakenteen muutosta. Se oli tullut vaiheeseen, joka tuottaa myös poliit-

tisia seurauksia. Rakennemuutos on hyödyttänyt kokoomusta. Myös keskusta on voinut lisääntyvät palkansaaja- ja yrittäjäkannatuksensa ansiosta säilyttää asemansa, vaikka viljelijäväestö on tuntuvasti pienentynyt.

Väyrynen piti ongelmana SDP:n kannatukseensa nähden suurta vaikutusvaltaa. Hän luetteli useita pulmallisia kohtia: suhde yrittämiseen, suhde keskittyneeseen ja valtiokeskiseen suunnitteluun, suhde tuotannon ja väestön keskittämiseen, suhde toimihenkilöiden palkkaukseen, suhde maa-kuntiin ja niiden omatoimisuuteen, suhde lapsiperheisiin sekä koti- ja avohoitoon jne.

Juhlakielellä Väyrynen vakuutti, että keskusta haluaa vähemmän keskittyneen, vähemmän byrokraattisen, vähemmän laitostuneen ja inhimillisemmän Suomen.

Väyrynen käytti runsaasti aikaa myös talouspoliittiseen linjaukseen. Hän puhui paljon työttömistä, joita Suomessa oli ja on yli 200 000 ihmistä. Niinikään hän etsi realistista ulospääsyä Neuvostoliiton kaupan ongelmista ja öljyn hinnan laskun aiheuttamasta umpikujan uhasta.

Talouden haasteista selviämiseksi ei ole monia vaihtoehtoja. Teollisuuden rakenteen on uudistuttava niin, että se pysyy kilpailukykyisenä. Vain investoinnit uuteen tuotantoon estävät suurtyöttömyyden ja taloudelliset vaikeudet.

Väyrysen ohjelman painopiste on siinä, miten valtio voi tukea teollisuuden rakennemuutosta. On luotava olot, joissa yritykset voivat saada käyttöönsä omaa pääomaa ja vähentää velkaantumistaan. Pohjimmiltaan on kyse siitä, onko meillä malttia vaurastua. Riittävän osuuden kansakunnan varallisuudesta pitää ohjautua tuotannollisiin investointeihin ja niitä tukevaan tutkimukseen, koulutukseen ja tuotekehittelyyn.

Tähän Väyrysellä on useita lääkkeitä. Osakesäästämisen kasvu, valtionyhtiöiden meno pörssiin ja Loimaan puheessa myös ay-liikkeen vapaaehtoiset sijoitusrahastot, jotka voisivat liikepankkien rajoittein omistaa osakkeita.

Väyrynen näkee myös talouselämän keskittyneisyyden vakavaksi ongelmaksi. Hän haluaa uuden hallituspolitiikan purkavan keskittyneitä rakenteita ja hajauttavan taloudellista valtaa. Erityisen haitallisena hän pitää taloudellisen vallan keskittymistä pankkeihin ja vakuutuslaitoksiin.

Talouden kehityksessä Väyrynen korostaa pontevasti resurssipolitiikkaa. Suomen todelliset voimavarat ovat maa-

kuntien luonnossa. Asia on helppo ymmärtää maassa, jonka nettovientituloista reilusti yli puolet tulee metsästä ja jonka muustakin teollisuudesta osa rakentuu tämän alan osaamisen ympärille.

Väyrynen haluaa pitää koko maan asuttuna ja luonnonvarat hyvässä hoidossa. Tähän liittyy osaksi myös maailmanlaajuinen ympäristöpolitiikka. Nykyistä kovempien normien on koskettava kaikkia yrityksiä ja yhteiskuntia teollisessa maailmassa.

Niinikään Väyrynen linjasi uutta sosiaalipolitiikkaa, joka tulosidonnaisten järjestelmien ohella kohentaa pienituloisten ihmisten asemaa. Perustoimeentulo on sosiaalipoliittisen kehityksen yksi tähtäin. Toinen on hoitojärjestelmien valinnanvapaus.

Laitoshoido tulee pitää kunnossa, mutta keskustalle se ei ole ainoa ideologisesti perusteltu ratkaisu. Rinnalla on sallittava avo- ja kotihoito sekä soveltuvin osin yksityiset palvelut.

Koivisto ja Väyrynen

Kevään 1987 tapahtumien avaimet liittyvät osaksi myös Mauno Koiviston ja Paavo Väyrysen keskinäiseen suhteeseen. Koiviston tiedetään käyttävän suljetuissa seuroissa harvinaisen kovaa kieltä Väyrysestä kesällä ja syksyllä 1987.

Mauno Koiviston ja Paavo Väyrysen keskinäisistä väleistä on mahdoton saada tarkkaa käsitystä vielä pitkään aikaan. Siihen tarvitaan molempien muistelmat ja riittävästi etäisyyttä.

Koivisto ja Väyrynen ovat kuitenkin vuoden 1988 presidentinvaalien vaihtoehdot. Tätä kirjoitettaessa vaihtoehdot ovat kovin epätasaisia. Ikivanhaa ihmiskunnan tapaa seuraten Koivisto varmisti ylivoimansa siirtämällä Väyrysen syrjään valtiollisista asemista.

Tämänkin jännitteen taustaa voi lähteä hakemaan kaukaa. Edellä on viitattu siihen hyvityksen tarpeeseen, joka vaatii sosialidemokratian sisuksissa omaa lääketään. Ehkä Koiviston "tiedostamattomat syyt" viittaavat juuri tähän.

Miehet edustavat erilaisia ikäpolvia. Väyrynen oli nuori ylioppilas silloin kun Koivisto oli jo valtiovarainministeri.

Väyrynen nousi politiikkaan arvostelemalla Lappia tyhjään koivistolaisen talousopin seurauksia.

Nuori puoluejohtaja joutui avoimesti vastakkain pääministerin kanssa aikana, jona Urho Kekkosen seuraaja oli ratkaisussa.

Myös miesten luonteissa on eroja. Väyrynen on toiminnallinen koleerikko, Koivisto taas tyypillinen flegmaatikko. Rauhallisena tuumailijana hän viihtyy parhaiten hiljaisuudessa. Ehkä Väyrysen aloitteellisuus tuntuu Koivistosta tunkeilevalta.

Jos olisimme itämailla, voisimme sanoa Koiviston ja Väyrysen väleissä olleen paljon huonoa karmaa. Se ei kuitenkaan estänyt ilmeisen tuloksellista yhteistyötä presidentin ja ulkoministerin välillä Sorsan hallitusaikana.

Väyrynen piti esimiehensä huolellisesti ja yksityiskohtaisesti ajan tasalla kaikesta, mikä liittyi ulkoministerin viran hoitoon. Ilmeisesti presidentti oli ulkoministeriinsä tyytyväinen, koska hän lausunut tunnustuksen myös julkisesti.

Suljetuimmassakaan seurueessa Väyrynen ei puhunut pahaa sanaa Koivistosta. Hän oli päättänyt olla lojaali. Sitä hän myös oli. Väyrynen otti myös pukahtamatta päälleen nekin ulkopoliittikkaa koskevat syytökset, joihin hän ei ollut syyllinen.

Esimiehinä Kekkonen ja Koivisto olivat tyystin erilaisia. Kekkonen oli terävä päättäjät ja varmaotteinen johtaja. Koivistosta on vaikea tietää, mitä hän ajattelee. Hän ei juurikaan antanut ohjeita.

Koivisto teki ulkomaanvierailut, hoiti rutiiniasiat ja ärmenteli joskus tutkijoille, lehtimiehille tai ruotsalaisille. Muuten hän vetäytyi mitään tekemättömyyteen.

Vähätöisyytensä Koivisto kuitenkin perusteli vakuuttavasti. Hän tulkitsi presidentin tehtäviä tietoisesti toisin kuin edeltäjänsä. Koivisto halusi nostaa eduskunnan ja hallituksen asemaa ja itsenäisyyttä. Tuossa vaiheessa hyvin perustein Sorsa luonnehti Koivistoa stählbergiläiseksi hahmoksi.

Todennäköistä on, että Koivisto ja Väyrynen eivät päässeet fundeerauksen asteelle poliittisissa kysymyksissä. Aika ajoin Koivisto näytti seuraavan Väyrystä epäluuloisesti. Ensimmäiset vakavat merkit tästä näkyivät ETYK:in 10-vuotisjuhlien aikaan kesällä 1985.

Epäluuloisuus lisääntyi, kun keskustapuolue asetti Väyry-

sen presidenttiehdokkaaksi alkukesällä 1986.

Ehdokkuuspäätös oli yksi keväällä 1986 kypsyneitä asioita. Keskustapuolueessa sen perustelu oli yksinkertainen. Jotta liikkeen edustama poliittinen ajattelu olisi elinvoimainen, sen tulee saada selkeä hahmo. Tasavallan presidentin vaali on yksi niistä tilanteista, jotka muotoavat valtakunnan kehitystä.

Muistaa pitää, ettei Koiviston asettuminen uudelleen ehdokkaaksi ollut poliittisissa piireissä ollenkaan selvä. Hän epäröikin päätöstään pitkään.

Niinpä Väyrysen ehdokkuus sai yksimielisen kannatuksen laajassa jäsenkyselyssä. Se sopi hyvin myös ajan henkeen, joka korosti siirtymistä normaaliin valtiosäännön mukaiseen toimintaan.

Pidetään vaalit ja äänestetään. Sen jälkeen pulinat pois. Se on Johannes Virolaisen oppi suomalaisesta kansanvallasta.

Väyrysen tiedetään ystäväseurassa lyöneen pikku vedon siitä, että hän on seuraava presidentti. Tämän täytyy olla Väyryselle tyyppillistä irrottelua. Tuskin on mahdollista ajatella, että Väyrynen tosissaan arvioi voittavansa Koiviston vuoden 1988 vaaleissa.

Kannatuskäyriään tutkivat sosiaalidemokraatit kyllä jouduivat kauhutilaan. Väyrynen oli nousemassa todelliseksi vaihtoehdoksi Koiviston jälkeen. Sitä vastaan hänellä itselläänkään ei ollut huomauttamista.

Silti presidentti ja ulkoministerin yhteistyö jatkui asiakysymyksissä hyvin. Presidentti ei esimerkiksi sanallakaan viitannut siihen, että hänellä olisi ollut jotakin Paavo Väyrysen idänkauppapuhetta vastaan. Presidentti ja ulkoministeri olivat aivan ilmeisesti yhtä mieltä itse asiasta.

Pian puheen jälkeen presidentti määräsi, että kauppa on tasapainotettava vuoden 1987 aikana. Tämä oli Väyrysen tavoite.

Yhden merkittävän teon keskustapuolue kuitenkin teki asettaessaan Väyrysen ehdokkaaksi. Koivistoa ei voitu Kekkosen myöhäistapaan valita suuren kansallisen yksimielisyyden vallitessa toiselle kaudelle. Liikavarvas oli kipeämpi kuin arvattiin.

Vaalivoitto ja hallitushäviö

Näistä asetelmista Suomi piti vuoden 1987 eduskuntavaalit. Kansa sanoi kantansa niin kuin demokratiassa on tapana. Väyrysen kannalta vaalien tulos oli unelmanhyvä, itse asiassa paras mahdollinen. Samalla se oli avoimen poliittisen toiminnan riemuvoitto.

Keskustan puolueet voittivat, keskustapuolue 13 000 ja RKP peräti 15 000 ääntä. Keskusta oli suurempi kuin vasemmisto tai oikeisto. Kokoomuksen kannatus kasvoi 7000 äänellä. SDP menetti yli 100 000 ja sen kylkeen Sorsan hallituksen lopussa liimautunut SMP vielä enemmän.

SDP:lle tilanne oli erinomaisen kiusallinen. Ennen vaaleja puheenjohtaja Kalevi Sorsa oli uhonnut, että mikään mahti maailmassa ei pakota SDP:tä hallitukseen, jos se häviää vaalit.

Puoluejohtaja Väyrynen oli vaaliyönä televisiossa levollinen ja silmin nähden tyytyväinen mies. Hän oli avoimin kortein varmistanut, että keskustapolitiikka osallistuu Suomen suunnan määrittämiseen myös jatkossa.

Tyytyväisyys osoittautui ennenaikaiseksi. Alkoi pelimiesten aika. Selkeästä perusasetelmasta oli syntynyt selkeä vaalitulos. Sen mitätöntäminen vaati kaksi järeätä asetta: presidentin arvovallan ja kokoomusjohdon ylikävelyn.

On helppo arvata, mitä Harri Hermanni Holkeri ajatteli kuullessaan kummisedän kuiskeen. Vuosisadan tilaisuutta ei pitänyt muotoseikkojen vuoksi päästää käsistä. Juhlavalta tuntui toimia presidentin miehenä. Kokoomus ei voi asettua presidenttiehdokastaan vastaan. Sitäpaitsi muutama hanttipaikka hallituksessa pääministerin lisäksi on 20-vuotiselle oppositiopuolueelle ihan tarpeeksi.

Porvarillisuuden kultainen hetki hohti Holkerin silmissä himmeämmin kuin Kalevi Sorsan kutsuva katse.

Mutta mitä ajatteli Mauno Henrik Koivisto pyörtäessään pyhät sanansa? Maksoiko hän velkansa SDP:lle? Ajattelikoko hallitsija tosissaan, että Suomen kansa ei ole sittenkään kypsä tekemään itse päätöksiä? Oliko taustana kaukopartiomiehen kiusaus, kun vihollinen oli ampumamatkan päässä? Vai ajautuiko tilanne vain käsistä?

Syyt Koiviston oppi II:teen tietää vain Koivisto itse. Ja ehkä osa niistä on hänelle itselleenkin arvoituksia.

Maahan muodostettiin manuaalisessa ohjauksessa punamusta hallitus. Paavo Väyrynen syrjäytyi valtiollisista asemista. Rytäkässä puoluejohtajat lentelivät pahasti mustelmilla sinne tänne. Vallan otti kolme Suomen Pankin johtaja. Yksi entinen, yksi nykyinen ja yksi tuleva.

Kekkosen ajan rakenteet ryskyivät rikki; kekkos-puolueen kujanjuoksu päättyi. Paavo Väyrynen ja hänen liikkeensä ovat nyt omassa varassaan.

Alku oli riittävän hankala tässäkin. Suomalaisten julkiuus ihailee voittajaa ja mässäilee hävinneen kohtalolla sääntöjä kyselemättä.

Myrskyn keskellä Väyrynen löytää pakopaikan tieteen hiljaisesta rauhasta. Ystävilleen hän luennoi akateemikko von Wrightin tieteenfilosofiaa ymmärtämisen ja selittämisen suhteesta.

Mitä sanoikaan viisas ajattelija? Suomen politiikka on kovaa siksi, että Suomi tarvitsee kovia poliitikkoja.

Paavon aika

Vuoden 1988 presidentinvaalien haastajia yhdistää yksi asia. Jokaisen ehdokkaan vaaliryhmissä mietitään sanaa tulevaisuus. Jouko Kajanoja avaa ovia tulevaisuuteen. Harri Holkeri on peräti tulevaisuuden tekijä.

”Tulevaisuuden presidentti” -tunnusta pohdittiin myös Väyrysen taustaryhmissä ennen Oulun kokousta loppukeksällä 1987. Se sai voimakasta kannatusta eri puolilta maata.

Suomalaisten tajunnassa on pinnanalainen vakaumus siitä, että jonakin päivänä siitä miehestä vielä presidentti tulee.

Väyrysen kannattajilla ja tukijoilla oli niin ikään vahva tarve uskoa siihen, että he työskentevät tulevaisuuden hyväksi.

Kampanjatunnus kuitenkin hylättiin. Asiantuntijat olivat yksimielisesti sitä vastaan. Tulevaisuus-tunnus on ikäänkuin kehotus äänestää nyt jotakin muuta ja vasta tulevaisuudessa Väyrystä.

Tätä kehotusta tunnuksen ei pidä antaa. Vaalin tulos heijastuu monin tavoin maan politiikkaan ja kehityksen suuntaan.

Väyrysen pieni äänimäärä olisi avoin valtakirja kohti entistä kovempaa keskittävää politiikkaa. Ruhjovaa rakennemuutosta Suomi ei kestä.

Koko kampanjan tulee pyrkiä siihen, että Väyrysen äänimäärä on niin suuri kuin mahdollista. Jokainen ääni on tärkeä.

Kansleri Jan-Magnus Jansson asettaa tässäkin sanansa viisaasti. Hän työskentelee Väyrysen puolesta siksi, että Väyrysen selviäminen uskottavana vaihtoehdona vaaleista on Suomen tulevan kehityksen kannalta tärkeä asia.

Toinenkin syy tulevaisuusteeman hylkäämiseen oli. Sen arveltiin antavan Väyrysen vastustajille sytykkeen vielä kiivaampaan vastatyöhön. Tunnus vihjaisi siihen, että sieltä se Väyrynen tulee väkisin teettepä te mitä tahansa.

Tätäköön vastakkainasettelua ei ole tarpeen ruokkia. Mutta tuleeko Väyrynen? Onko hänen aikansa jo nyt?

Tämän kysymyksen vastaus on yksinomaan kansan kä-

sissä. Kukaan ei tule nyky-Suomessa poliittiseksi johtajaksi ilman laajaa kannatusta ja hyväksyntää. Sitä puolestaan ei saavuteta millään imagokikkailulla. Vain pitkäjänteinen, pätevä työ ja aito vuorovaikutus kansalaismielipiteen ja päätöksenteon välillä tuo kestäviä tuloksia.

Väyrynen jatkaa pitkää marssiaan oman linjansa puolesta, nyt päättäväisemmin kuin koskaan. Samalla hän omalla henkisellä voimallaan pakottaa tämän jähmeän maan keskustelemaan tulevaisuudestaan.

Itse asiassa linjansa ja olemuksensa rehellisen aito edustaminen onkin politiikassa tärkeintä.

Kullakin yhteiskunnan tilalla on omat tarpeensa. Kansakunnalla on hyvä olla naisia ja miehiä, jotka voidaan turvallisesti kutsua palvelukseen silloin kun aika on kypsä.

Sillä Suomesta tässä on kysymys. Itsenäisestä Suomesta. Vihreästä Suomesta. Koko Suomesta.